

CĂLĂTORIE DE STUDII ÎN S.U.A.

În perioada 11 ianuarie–10 iulie 2000 am beneficiat de o bursă Fulbright la San Francisco State University, în SUA. Această bursă de cercetare mi-a fost acordată pentru proiectul “Application of the Physical and Natural Sciences for Interdisciplinary research in archaeology”. Interesul meu principal a constat, în această perioadă, în adunarea unor materiale documentare cât mai diverse și de ultimă oră, cu privire la acest subiect, extrem de actual și în același timp foarte complex.

În acest sens m-am documentat în primul rând la bibliotecile de specialitate de la universitatea menționată, sau în alte biblioteci din zonă, ca de pildă cele de la University of California, Berkeley și Los Angeles, sau Stanford. Lucrările referitoare la acest subiect sunt extrem de numeroase, astfel că am avut prilejul să-mi fac numeroase copii xerox, după cărți, reviste, la care s-a adăugat și posibilitatea de a cumpăra unele cărți, care-mi sunt necesare, în vederea elaborării mai multor studii, sau poate chiar a unei cărți, pentru specialiștii și publicul românesc referitor la acest subiect.

La San Francisco m-am documentat, de asemenea, și în cadrul Departamentului “Classics and Classical Archaeology”, unde funcționează și “Museum Studies Program”, a cărui invitată am fost de fapt și care conține, de asemenea, numeroase cărți, reviste de specialitate cu privire la acest domeniu, care mi-au fost de un real ajutor la întregirea volumului de informații, referitor la tema de cercetare.

Prin amabilitatea d-nei Linda Ellis, conducătorul acestui ultim program cu privire la muzee, am beneficiat permanent și de posibilitatea de a lucra pe unul din computerele existente în dotare. În acest fel mi-am putut procura numeroase și importante date bibliografice cu privire la tema de cercetare menționată, am putut investiga bazele de date ale mai multor biblioteci, ca și web-urile realizate de diferite universități, centre speciale de cercetare cu preocupări în același domeniu. Lucrând pe computer, prin intermediul Internetului, am putut să aflu date extrem de importante, necesare, indispensabile, în legătură cu unitățile academice de profil, cu posibilitățile și cerințele lor de cercetare, informații pe care intenționez să le folosesc în viitoarele mele publicații și care ilustrează progresele făcute în domeniul științelor fizice și naturale și cum pot fi acestea aplicate în arheologie.

Pentru a-mi completa și verifica cunoștințele științifice, dar și pe cele de limba engleză, am participat și la cursurile Prof. Dr. Linda Ellis, care a fost coordonatoarea programului meu de cercetare de-a

lungul perioadei bursei, respectiv “Museum Materials Analysis & Technology”, “Museum Management, Law & Ethics”, ca și “Museum Collections Management & Registration”. Cu acest prilej am avut din nou posibilitatea să mă informez asupra problemelor cu care se confruntă muzeele americane, tendințele lor de dezvoltare, ca și posibilitățile de analiză a pieselor din colecții. Toate aceste date consider că-mi vor fi de folos și în viitorul apropiat, deoarece, prin munca mea de cercetare, colaborarea cu muzeele de istorie și arheologie este absolut obligatorie. Interesul meu față de studiile muzeale se leagă fără discuție și de perioada când am lucrat într-un muzeu, la începutul carierei mele, dar și de cele două expoziții pe care le-am organizat în ultimii trei ani, sau de cele pe care le voi organiza pe viitor.

Discuțiile curente purtate cu Prof. Dr. Linda Ellis, participarea la aceste cursuri și documentarea-cercetarea pe care am făcut-o în acest răstimp în bibliotecile de la San Francisco, Berkeley etc. sau prin intermediul computerului în băncile de date ale bibliotecilor și pe Internet, mi-au oferit noi posibilități de cunoaștere a fenomenului cultural-istoric american în sine și chiar mi-au dat posibilitatea de a mă gândi la noi modalități de cercetare în arheologia românească, de prelucrare și prezentare a datelor, în scopul integrării cât mai rapide a informațiilor în domeniul științific și în cel cultural. Evident, sper ca multe din gândurile și preocupările mele vor deveni realitate palpabilă prin publicarea lor sau prin realizarea unor web-uri pentru arheologia românească.

Câteva precizări sunt necesare. În domeniul politicii culturale, în SUA există câteva practici extrem de eficiente: conform legislației existente aici, cel care investește în centrele de cercetare, muzee, universități etc., primește o reducere substanțială a impozitelor, ceea ce stimulează interesul păturilor avute pentru acest gen de investiție. Există o politică constantă de popularizare a acestui gen de investiții și de atragere a altora similare. Instituțiile de cultură, muzee, universități, sunt extrem de deschise pentru popularizarea adecvată a activităților pe care le fac, în sensul atragerii unui număr cât mai mare de participanți la acest gen de activități. Este moda diverselor societăți care organizează și oferă experiențe arheologice în diverse situri din întreaga lume și care aduc venituri substanțiale. Dintre țările apropiate geografic nouă am văzut că doar Ungaria practică activități similare. De asemenea, reamintesc că în Basarabia, de câțiva ani buni există o așa numită școală de vară pentru arheologie, al cărui manager este Mark Tcaciuck, care oferă o alternativă la arheologia oficială și posibilități financiare de subzistență pentru mulți colegi. Din multe

informații neoficiale știm că pe viitor și în România, unele situri arheologice vor profita de pe urma unor astfel de societăți și asociații. Ultimile două exemple demonstrează clar, după părerea mea, viteza de adaptabilitate și înțelegerea fenomenelor economico-sociale pe care le trăim.

Spre deosebire de România, unde arheologia a rămas un "hobby" doar al specialiștilor și inițiaților, în momentul de față, în tot mai multe țări se duce o politică culturală extrem de transparentă pentru atragerea interesului publicului larg, pentru implicarea mai profundă a acestuia în conștientizarea, păstrarea și valorificarea patrimoniilor culturale naționale. Multe șantiere arheologice, și mă voi referi la un spațiu mai apropiat nouă, ca Troia, Çatal Höyük, au pagini WEB pe Internet, cu prezentarea sitului, a obiectivelor cercetării, a ultimelor rezultate obținute prin investigațiile arheologice, fotografiile și desene, planuri. În plus în timpul verii, contra cost, „prieteni” sitului, pot participa la săpături arheologice, sau pot contribui cu fonduri la susținerea cercetărilor.

Inițiative de acest tip există și în România, grație activității depuse de CIMEC și, respectiv, a d-nei Irina Oberländer Târnoveanu, dar ele ar trebui substanțial înmulțite și susținute. Din păcate, acumulările de până acum sunt extrem de „subțiri” și consider că în primul rând noi arheologii ar trebui să dăm dovadă de un spirit inventiv mai dezvoltat în acest domeniu, pentru a ne consolida pozițiile, pentru a contribui la apropierea publicului de patrimoniu național și de a contribui astfel la protejarea lui.

Prin contribuția d-nei I. Oberländer Târnoveanu și a salariaților de la CIMEC există informații pentru câteva, puține, situri arheologice (cetățile dacice din M-ții Orăștie, Năieni, așezările mezolitice din zona Cazanelor Dunării etc.) și, de asemenea, câteva articole (R. Dobrescu, V. Boroneanț), traduse în limba engleză cu privire la diferite perioade.

În ceea ce privește instituțiile de profil arheologic din cadrul Academiei de exemplu, Institutul nostru figurează cu toți cercetătorii și cu mențiunea domeniului de care se ocupă. Consider însă că acest lucru nu este suficient. Inspirându-mă după paginile web existente pentru diferite alte instituții pe Internet, consider că ar fi util să alcătuim o mică prezentare a fiecărui cercetător, cu fotografie, lista lucrărilor mai importante, astfel încât performanțele persoanei și ale instituției să fie mai bine cunoscute și apreciate, iar cei dornici să ne poată contacta cu ușurință prin e-mail sau Internet, ceea ce presupune și instalarea obligatorie a acestor facilități.

Trecând de la teorie la practică, am căutat ca în acest interval de timp, pe parcursul șederii mele în S.U.A., să-mi fac o idee cât mai veridică și despre cultura și civilizația americană, care mă interesează ca istoric și antropolog. În acest sens am vizitat aproape toate muzeele din San Francisco și am încercat să particip la

cât mai multe evenimente culturale și sociale. Din acest punct de vedere, San Francisco este un oraș privilegiat, deținând un număr foarte mare de muzee (peste 50) și diverse expoziții, care încearcă să redea într-o manieră realistă și adecvată, viața și preocupările diferitelor comunități etnice care trăiesc în zonă. Printre expozițiile extrem de interesante pe care le-am vizitat, menționez pe cele referitoare la comunitățile japoneză și chineză, care aduc în discuție uneori probleme destul de spinoase cu privire la conviețuirea interetnică în California și nu numai. Trebuie să remarc însă că maniera de tratare a problemelor respectă adevărul istoric, indiferent cât de neplăcut și dureros este acesta. Am participat, de asemenea, la toate întâlnirile organizate de Programul Fulbright la San Francisco reușind în acest fel să-mi completez în mod fericit experiența americană (Anul Nou chinezesc, Ziua luptătorului Martin Luther King, vizitarea unor expoziții în complexul Yerba Buena Gardens la San Francisco, participarea la un festival internațional studențesc organizat la Bechtel International Center-Stanford, sau la o conferință despre alegerile din toamna trecută în S.U.A.). Cu aceste prilejuri am putut cunoaște diferiți alți bursieri din toate colțurile lumii, ceea ce a reprezentat o experiență deosebit de interesantă.

În interes strict profesional am efectuat o vizită la College Station, la Texas A&M University, Departamentul de Antropologie, care deține dotări cu totul incredibile. Laboratorul de palinologie de aici este unul din cele mai apreciate în lume, aducând contribuții însemnate la stabilirea paleo-dietei și a tipurilor de plante folosite de nativii americani, ca și la stabilirea schimbării climatului în zona deșertică etc. Directorul acestui laborator, Prof. Dr. Vaughn Bryant, pregătește specialiști în acest domeniu, iar câțiva dintre ei s-au arătat foarte interesați să participe la cercetări arheologice în România. În cadrul aceluiași departament universitar, la Centrul de arheologie nautică, am vizitat și laboratorul special de conservare-restaurare a materialelor arheologice provenind din cercetările subacvatice (sud-vestul Turciei, sau alte zone). Centrul de arheologie nautică a fost înființat aici de Prof. Dr. George F. Bass, considerat a fi părintele cercetării subacvatice moderne. Echipa condusă de acest distins profesor, fondator și al Institutului de arheologie nautică, pe care însă nu l-am cunoscut, face cercetări subacvatice în mai multe zone, printre cele mai cunoscute fiind cele din Turcia, unde, la Bodrum (centru al arheologiei subacvatice din M. Mediterană), există chiar și un muzeu al arheologiei subacvatice, fondat în 1962. Am avut posibilitatea de a discuta cu alți câțiva arheologi specializați în astfel de cercetări, care s-au arătat deosebit de interesați de unele descoperiri de ultimă oră din zona de sud-vest a Turciei, care atestă unele legături cu mediul trac românesc.

În urma vizitei și a conferinței pe care am prezentat-o aici despre propriile mele cercetări arheologice de la Scânteia, sunt deja trei doctorande la Departamentul de

Arheologie care sunt interesate să participe alături de mine la cercetările din situl menționat și în felul acesta să-și adune materialele pentru elaborarea tezelor de doctorat. Toate aceste viitoare cercetări și colaborări privesc domenii de interes interdisciplinar. Câteva informații suplimentare despre centrul de cercetare palinologică de aici: în scopul rentabilizării instituției, care se bucură și de un sprijin financiar substanțial din partea statului Texas, Laboratorul de palinologie este angrenat și în activități practice. Astfel, se fac analize de polen pentru mierea de albine în scopul stabilirii și verificării provenienței ei (S.U.A., Mexic), sau colaborări cu FBI, pentru analize criminalistice (stabilirea provenienței unor persoane decedate fără identitate).

La invitația extrem de amabilă a d-lui Prof. Dr. Vaughn Bryant am vizitat și un șantier arheologic, aparținând culturii Clovis (circa 12000 B.C.), unde cercetările arheologice erau efectuate atât de Universitatea Texas A&M, cât și de Universitatea Pennsylvania. Situl respectiv este situat în partea centrală a statului Texas, la nord-est de College Station, și se numește Gault. Este proprietatea unei persoane particulare, care a permis cercetarea parțială a acestui obiectiv. Așa-numită cultură Clovis (denumire dată după numele localității de descoperire, în Mexic) ar corespunde din punct de vedere cronologic cu paleoliticul superior european. Aceste materiale erau suprapuse și de altele mai noi, care se situează la noi în Europa de sud-est la nivelul neoliticului târziu/calcoliticului (4000-3000 B.C.). Săpăturile arheologice pentru cultura Clovis sunt deosebit de atrăgătoare pentru cercetătorii zonei, în primul rând din cauza rarității unor astfel de vestigii. În ultima vreme, astfel de cercetări sunt și mai interesante datorită apariției așa-numitului „Kennwickman” (statul Oregon, în apropiere de Portland), care pare să aibă trăsături antropologice asemănătoare cu populația *Ainu* din Japonia și care se încadrează conform antropologilor americani în tipul „Caucasian”. Descoperirile de la Kennwick, încă contestate, par să aibă o vechime mult mai mare decât cultura Clovis și readuc în discuție problema primelor migrații pe teritoriul american. Ca să revin din nou la cultura Clovis, cercetările în șantierul pe care l-am vizitat, realizate cu dotări deosebite atât în teren cât și în laborator, deschid posibilitatea unor interpretări de-a dreptul spectaculoase. Într-o mică localitate de lângă College Station am vizitat și un mic muzeu de arheologie, care se referea la nativii americani din partea de nord-vest a statului Texas.

Țin să precizez că pe tot parcursul acestei vizite m-am bucurat din plin de ceea ce se numește ospitalitate texană! Oamenii sunt extrem de calzi, primitivi, dornici să ajute și interesați să cunoască nenumărate alte lucruri, chiar despre România. Împreună cu gazdele mele texane, Prof. Dr. Vaughn Bryant și Dawn Marshall (masterandă a profesorului) am efectuat o mică excursie la cel mai mare port a statului Texas la Golful Mexic, Galveston,

unde era ancorat și vasul care face cercetări subacvatice în Turcia. La Galveston, am vizitat complexul Moody Gardens, un fel de muzeu de științele naturii, extrem de pitoresc, într-un cadru natural aproape paradisiac. Pe lângă acvariile cu pești și alte animale de apă din Asia, Africa, America existau și săli de spectacole cu diferite programe instructive. Astfel, am vizionat un film documentar despre cercetările științifice intense cu privire la viața în insulele Galapagos, pe un ecran tridimensional, care avea meritul de a te face să trăiești pe viu această experiență. Căldura toridă, aerul fierbinte și peisajul zonei mă convingeau cu greu că suntem abia în luna martie!

Experiența mea ca arheolog s-a îmbogățit și prin scurta vizită pe care am făcut-o până la Marele Canion. Cu această ocazie am putut vizita și un interesant monument arheologic în deșert, Wupatki National Monument, ca și muzeul aferent lui, care se referă la viața nativilor americani din secolul XII. Wupatki National Monument este situat în zona nord centrală a Statului Arizona, constituind, alături de Casa Grande, „Castelul lui Montezuma”, Tuzigoot National Monument și alte obiective ale statului Arizona, incontestabile dovezi ale civilizației nativilor americani din zona Podișului Colorado.

Wupatki în limba Hopi semnifică „Casa lungă tăiată”, aluzie probabil la maniera sa de construcție și reprezenta pentru etniile Hopi și Zuni loc de repaos în lungile migrații. Situat într-o zonă aridă, cu puține resurse de apă, expus vânturilor și temperaturilor ridicate în timpul verii, Wupatki a avut și perioade în care a reprezentat o atracție, grație solului fertil rezultat în urma erupției vulcanului Sunset Crater (aflat la circa 14 mile sud-vest). După erupția din 1064 începe și construcția satului păstrat și astăzi, a cărui perioadă maximă de locuire a fost între 1100-1200. Acest sat/„pueblo”, constă dintr-o construcție pe verticală cu peste 100 de încăperi, organizată pe trei nivele, cercetată și păstrată parțial. Construcția este realizată din bucăți de rocă locală, vulcanică, de culoare roșie, ce se prezintă chiar în natură sub forma unor adevărate „cărămizi”. Ca liant s-a folosit argila. Construcția propriu-zisă, cu cele 100 de încăperi, domină platoul. În apropiere mai pot fi vizitate, camera comunitară, „Kiva”, în care probabil se desfășurau ceremoniile de cult și diferitele întâlniri ale comunității, și ultima construcție ridicată și folosită se pare tot cu rol de cult, sau poate și pentru schimbul produselor (între indienii hopi și anasazi), curtea de mingi/„ballcourt”. Având în vedere ariditatea zonei și posibilitățile reduse oferite de solul vulcanic, se consideră că locuirea de aici era probabil de scurtă durată. Un mare număr de camere erau folosite pentru depozitarea produselor și nu doar pentru locuit. Sistemele ingenioase de aerisire aduc un argument în plus în acest sens. Comunitatea de aici era angrenată în mod special în cultivarea porumbului, dar și în adunarea unor alune, semințe de ierburi sau fructe de ienupăr. Când produsele erau epuizate, se presupune că

indienii se îndreptau spre alte zone. Dispariția masivă a indienilor și a celei mai mari părți a culturii lor explică și rezerva pe care o au urmașii lor, contemporanii noștri, față de cercetările arheologice. Mă refer la nota ce se găsește în ghidul monumentului și în care se precizează că „săpăturile arheologice reprezintă o curiozitate străină culturii indienilor americani, ce nu sunt necesare înțelegerii trecutului lor și deseori sunt considerate a fi ofensive culturale”.

Indienii pe care i-am văzut în aceste zone de rezervații trăiesc încă în condiții destul de grele, dacă judecăm după casele sărăcicioase, din lemn, risipite pe alocuri. Unii dintre ei sunt angrenați în producerea de mici suveniruri, bijuterii, împletituri, obiecte de vestimentație etc. Micile „tarabe” amenajate de-a lungul autostrăzilor pentru vinderea unor astfel de produse, de către persoane cu venituri extrem de mici (există și magazine mai mari însă), am înțeles că sunt mai active vara, când turiștii iau cu asalt zona. Chiar și în acest anotimp, în plină primăvară (în luna aprilie), pancarde ieftine anunțau „Deutschland willkommen!”. Prin vizitarea mai multor muzee, expoziții și a unor foarte interesante filme documentare care le însoțeau, programe de televiziune, mi-am dat seama că în momentul de față există un real interes pentru păstrarea culturii și civilizației nativilor americani. Poate însă acest moment a venit mult prea târziu... Tot felul de societăți încearcă să reinvie trecutul de legendă, tradițiile, obiceiurile unei lumi deja dispărute... În acest sens NAGPRA (Actul de protejare și repatriere a mormintelor nativilor americani, 1990, prevede că triburile actuale de indieni americani, afiliate siturilor au drepturi și credințe de apărut) reprezintă un foarte târziu act reparator față de nativii americani.

Pe drumul de întoarcere de la Marele Canion am vizitat în orașul Flagstaff, Muzeul Arizonei de Nord (fondat de Dr. H.S. Colton și M.R. Colton în 1928) cu numeroase informații privitoare la viața nativilor americani. Aici, pe lângă muzeul propriu-zis este și un mic centru de cercetare, „Harold S. Colton Research Center”, care are ca scop principal înregistrarea, inventarierea, punerea în circuitul științific și turistic a tuturor informațiilor cu privire la tezaurul cultural al indienilor din zonă. Situat într-o zonă extrem de pitorească, montană, cu păduri de conifere, acest muzeu și centru de cercetare se bucură de o situație financiară privilegiată. Pe lângă proprietățile lăsate de fondatori, în ultimii ani s-a luat inițiativa creării pe lângă muzeu a unei instituții de tip cămin pentru vârsta „a treia”, în care se retrag după pensionare persoanele fără familie și care lasă instituției după moarte bunurile lor. Bunăstarea generată de acest gen de activități, ca și fondurile obținute de la statul Arizona pentru studierea și păstrarea culturii nativilor americani, fac acest centru să reprezinte un model de reușită financiară. Nu mică mi-a fost mirarea când am întâlnit aici un muzograf german, venit

să se documenteze asupra managementului muzeal! Centrul de cercetare la care m-am referit deține o dotare tehnică de învidiat, iar echipa de cercetare (din care fac parte și nativi americani) lucrează acum la reconstituirea și înregistrarea pe CD a tuturor picturilor rupestre, sau din așezările indienilor. Acest muzeu, ca și altele pe care le-am vizitat, duce o politică extrem de abilă de atragere a interesului opiniei publice față de conservarea, restaurarea și păstrarea bogățiilor culturale ale zonei. Am vizitat și depozitele muzeului de ceramică, împletituri din nuiele, sau cele cu privire la fauna și flora din zonă, datorită amabilității d-nei Janet Whitmore Gillet.

Un alt aspect al vizitei mele în S.U.A. a fost legat de posibilitatea de a cunoaște și de a stabili legături cu câți mai mulți arheologi, care sunt interesați de Europa. Acest lucru nu a fost chiar foarte ușor de realizat, fiindcă în special pentru România, nu există acum un interes prea mare. În acest sens, dar și pentru a atrage în grad mai înalt interesul și atenția colegilor de aici asupra bogățiilor preistoriei noastre, asupra cercetărilor pe care le efectuăm, am susținut alte câteva conferințe.

Pe data de 15 mai 2000 am fost invitată la Stanford, la Departamentul de Antropologie, de către prof.dr. Jan Hodder, unde am susținut o conferință cu privire la cultura Cucuteni, despre care nu se știa prea multe lucruri, interesul, care primează aici, fiind orientat spre alte zone geografice și culturale. Conferința a fost primită cu viu interes atât de profesorul amintit, cât și de studenții care au participat la ea. prof.dr. Jan Hodder, de origine engleză, este considerat în momentul de față unul dintre cei mai expresivi reprezentanți ai generației sale și a arheologiei „post procesuale”. Profesorul amintit este conducătorul proiectului de cercetare de la Çatalhöyük, alături de Prof. Dr. R. Tringham de la Berkeley, la care participă și o numeroasă echipă interdisciplinară.

Între 17-18 mai 2000 am fost invitată la Institutul de Arheologie Cotsen, al Universității California de la Los Angeles, unde am susținut o altă conferință tot cu privire la cultura Cucuteni. Și cu acest prilej conferința a avut un succes deosebit, ea stârnind vii discuții și plăcute amintiri, fiindcă aici, la această universitate a lucrat celebra profesoară Maria Gimbutas, o bună prietenă a românilor, care, prin activitatea sa, a contribuit și la mai buna cunoaștere a preistoriei noastre în S.U.A. Cu ocazia acestei vizite am putut întâlni o parte din membrii acestui institut și am aflat despre munca și preocupările lor. Extrem de amabile și interesate de arheologia românească și realizările noastre, mai ales în preistorie, s-au arătat dr. Ernestine Elster (care a vizitat România, și-și amintește cu plăcere de acest lucru!), dr. Julia Sanchez, ca și dr. Karlene Jones-Bley. În cursul vizitei mele la Los Angeles am vizitat, de asemenea, Muzeul Getty, ca și biblioteca de aici. În după amiaza aceleiași zile de 18 mai, la institutul menționat era organizată „Ziua deschisă a prietenilor arheologiei”, prilej cu care am văzut interesul de care se bucură arheologia și în rândul publicului larg

(în cazul de față este vorba de cei care fac parte din această asociație), care participă la diferite activități atât în teren, cât și la munca din laboratoare.

Institutul de Arheologie de la Los Angeles editează un buletin bianual, "Backdirt", care prezintă într-o manieră atrăgătoare activitatea desfășurată de personalul angrenat în cercetările arheologice în diverse colțuri ale lumii. Există, de asemenea, și o pagină web a acestei publicații. O dată pe an, așa cum am amintit, se organizează o întâlnire între personalul institutului și prietenii arheologiei. Cu acest prilej se țin mici conferințe, se organizează mici expoziții și se vizitează micro-laboratoarele și sectoarele de cercetare ale institutului. Este ocazia cea mai bună de a atrage noi persoane interesate de arheologie, de a le angrena în acest domeniu extrem de interesant și de a obține noi subscripții pentru viitoarele cercetări (în buletinul ce anunță ziua deschisă a Institutului sunt invitați atât "prietenii" institutului, cât și prietenii „prietenilor”!!!). Acest model ar trebui să ne pună pe gânduri și cred că oferă o nouă șansă de relansare a interesului față de arheologie și în țara noastră. Din acest motiv, cred că ar fi extrem de utilă înființarea și pe lângă institutul nostru a unei asociații a prietenilor arheologiei, care ar oferi șansa unei mai bune cunoașteri a activității și realizărilor institutului. În acest fel s-ar putea obține și fonduri suplimentare pentru un domeniu care de prea mult timp joacă doar rolul perfect al „Cenușăresei”!

În data de 7 iunie 2000, la Centrul de Studii slave și est-europene de pe lângă Universitatea California de la Berkeley, am prezentat o conferință legată de cercetările arheologice pe care le efectuez în așezarea de la Scânteia. Deși s-a desfășurat într-un cadru foarte restrâns, conferința a beneficiat de participarea a două persoane direct interesate în studierea sud-estului Europei, prof.dr. Ruth Tringham și dr. Mirjana Stefanović, de la această universitate, cu lucrări extrem de interesante în acest sens. Întâlnirea a fost extrem de importantă pentru mine, mai ales sub raportul discuțiilor ulterioare pe care le-am avut cu cele două cercetătoare menționate, cu privire la arhitectura locuințelor preistorice din sud-estul Europei. Universitatea din Berkeley este printre puținele centre cu un real interes și pentru sud-estul Europei. Reamintesc că prof.dr. R. Tringham a efectuat cercetări în Jugoslavia, iar mai recent în Bulgaria, alături de alți colegi din Europa, precum D.W. Bailey și Lolita Nikolova. Din păcate ultima experiență în Bulgaria a fost însoțită de evenimente neplăcute și nu s-a putut finaliza conform dorințelor inițiale.

În cadrul vizitei mele în USA, m-am deplasat și la New York, unde, pe data de 21 iunie 2000, am prezentat o conferință cu privire la cultura Cucuteni, care s-a desfășurat la sediul Centrului cultural român. Profitând de deplasarea la New York am vizitat și câteva din celebrele muzee new-yorkeze, Muzeul Metropolitan, Muzeul Guggenheim, ca și Muzeul imigrației, de pe insula Ellis.

Din păcate, vizita la New York a fost extrem de scurtă (și datorită lipsei de cooperare a directorului Centrului cultural), iar tentațiile mult prea numeroase. Muzeele pe care le-am menționat m-au ajutat să înțeleg mai bine spiritul american și au contribuit, alături de peisajul stradal (Cartierul Chinezesc, Mica Italie, Manhattan-ul, Broadway-ul), la completarea informațiilor istorice și antropologice. Regret profund că nu am vizitat muzeul civilizației indienilor, dar poate cu altă ocazie... Tumultul străzilor, circulația intensă a vehiculelor, agitația și aerul preocupat al oamenilor demonstrează o dată în plus felul de a fi al acestor meleaguri, în care munca, imaginația și creativitatea au construit civilizația mileniului III. Cu prilejul acestei vizite am cunoscut și pe unii reprezentanți ai imigrației românești, printre care se remarcă ca o personalitate extrem de complexă, dr. N. Săvescu, îndrăgostit iremediabil de plaiurile natale și în mod special de M-ții Apuseni, leagănul civilizației dacice. În acest început de mileniu, marcat de fenomenul „globalizării” sub toate aspectele ei, m-au impresionat compatrioții româno-americani, prin nostalgia față de plaiul mioritic, față de valorile morale și culturale ale înaintașilor. Milionari, reprezentanți ai "middle class-ului" sau pur și simplu muncitori, într-o manieră absolut emoționantă își caută rădăcinile. Cei aflați la a doua sau a treia generație, au uitat limba și chiar geografia spațiului românesc. Totuși, ar dori să știe despre un nume de familie, rude mai îndepărtate sau mai apropiate, un sat uitat de lume, despre o stradă din Galați sau de aiurea...

Încercările pe care le-am făcut pentru a organiza eventual pe viitor o expoziție cu privire la cultura Cucuteni, sau la situl arheologic pe care îl cercetez (la Scânteia, jud. Iași) în S.U.A. nu s-a bucurat de prea multă audiență, deși mai există încă o mică speranță în acest sens.

Prin amabilitatea d-nei prof.dr. L. Ellis am putut vizita alte două orașe interesante din statul Nevada, respectiv Reno și Las Vegas, care exprimă o parte a vieții americane actuale. Ca o reîntoarcere în istorie a fost vizitarea orașelor Virginia City și Carston, cu o arhitectură tipică cuceririi vestului, unde numeroase case sunt transformate în muzee, unele având chiar mici ateliere de producție, cu vânzare. Este o altă formă de păstrare și protejare a trecutului, centru de atracție pentru turiști, dar și pentru numeroși localnici.

Consider că, în scopul cunoașterii mai bune a culturii și științei românești, se impune de urgență, în viitorul cel mai apropiat, publicarea unui număr cât mai mare de cărți, reviste, mai ales în limba engleză. O altă perspectivă, care nu trebuie neglijată, este cea a dezvoltării bazelor de date actuale, a creării altora mai complexe și utilizarea cât mai largă a Internetului. Numai în felul acesta se vor putea completa pe viitor lacunele cu privire la cunoașterea activității științifice, a culturii și civilizației românești. În acest sens, consider că institutelor de cercetare și Academiei Române îi revine pe viitor un rol important în aceste domenii. Acest lucru presupune dotarea institutelor de cercetare cu computere adecvate, cât mai performante,

deschiderea în toate institutele a unor linii Internet, care vor facilita contactele dintre specialiști și circulația normală a informației.

Din curiozitate, m-am interesat care este în S.U.A. numărul celor care au o pregătire profesională superioară (colegiu, universitate). Am înțeles că acest procentaj nu depășește circa 10%. Există un sprijin financiar permanent din partea fiecărui stat pentru acest gen de studii și voi aduce doar câteva exemple care ne interesează direct. La toate universitățile, profesorii, studenții, doctoranzii, personalul adiacent sunt legați prin serverul Universității gratuit la Internet. În acest fel, toate aceste categorii de persoane sunt la curent cu cele mai noi date, publicații, acțiuni, din orice domeniu de activitate. Perfecționarea cunoștințelor, adaptarea la ultimele schimbări ce apar în domeniul prelucrării datelor bibliografice fac obiectul oricărei biblioteci

serioase. Exemplele menționate constituie un îmbold și pentru reorganizarea sistemului informațional în domeniul în care lucrăm, în condițiile în care, din rațiuni economice, deplasările constituie adevărate „aventuri”.

În încheiere consider că perioada de cercetare-documentare care mi-a fost oferită de fundația Fulbright prin această bursă, m-a ajutat într-o măsură foarte mare de a veni în contact cu ultimele cercetări în domeniu din S.U.A. și din lume. Sper, de asemenea, că relațiile pe care le-am stabilit cu cercetătorii americani din domeniul arheologiei și a domeniilor interdisciplinare se vor dezvolta în continuare și vor contribui favorabil la mai buna comunicare între cercetătorii români și cei americani.

CORNELIA MAGDA-MANTU

CĂLĂTORII DE STUDII ÎN UCRAINA

Redactarea acestei note a fost prilejuită de două deplasări efectuate în Ucraina în cursul anului 2000. Prima se leagă de săpăturile arheologice de la Tyras-Cetatea Albă, la care, ca și în anii precedenți, a luat parte V. Cojocaru de la Institutul de Arheologie din Iași. Cu această ocazie, în prima jumătate a lunii septembrie Dan Gh. Teodor, directorul institutului amintit, dând curs unei invitații primite din partea ucraineană, a putut vizita șantierele arheologice de la Tyras și Olbia. A doua deplasare a fost realizată între 19 noiembrie și 1 decembrie de către ambii autori în cadrul unui schimb interacademic.

De la bun început menționăm faptul, că cele două călătorii se înscriu pe linia unei tradiții de colaborare cu specialiști din Ucraina, tradiție intensificată odată cu crearea Comisiilor mixte de istorie, arheologie, etnografie și folclor a Academiei Române și a Academiei Naționale de Științe (în continuare ANȘ) a Ucrainei, a căror statut și program de activitate a fost stabilit de comun acord în luna mai 1994 la Iași. După o perioadă inițială de tatonări marcată de o anumită neîncredere reciprocă, perioadă care s-a dovedit a fi din fericire destul de scurtă, au putut fi stabilite relații normale și permanente, care au permis schimburi fructuoase de idei și de literatură de specialitate, organizarea în comun a mai multor manifestări științifice, efectuarea cu succes a unor săpături arheologice mixte, publicarea rezultatelor cercetărilor în reviste din România și Ucraina, realizarea unei publicații comune «Interacademica» ș. a.

Printre aspectele de referință ale colaborării științifice cu partea ucraineană, desfășurată până în prezent, se înscriu în primul rând săpăturile arheologice de la Tyras-Cetatea Albă, efectuate cu succes pe parcursul a cinci ani începând cu 1996, în cadrul unui program de colaborare dintre Institutul de Arheologie al ANȘ a Ucrainei și

Institutul Român de Tracologie și ale căror rezultate sunt într-o bună măsură valorificate într-un prim volum al seriei «Tyras-Cetatea Albă», pregătit pentru tipar. În anul 2000 au fost cercetate în continuare, pe așa-numitul «Sector Central», la est de Cetatea Medievală, sistemul de apărare antic de la Tyras, complexe de locuințe din epoca elenistică și resturile de construcții din perioada «Hoarda de Aur». Nu vom insista aici asupra rezultatelor acestor investigații, dat fiind faptul că cercetările arheologice de la Tyras efectuate în ultimii cinci ani urmează să fie în curând publicate.

Ne vom opri în schimb mai amănunțit asupra cercetărilor recente de la Olbia, ținând cont că începând cu 1994 unul dintre autorii acestei comunicări (V. Cojocaru) a avut posibilitatea să participe la săpături ori să viziteze în repetate rânduri șantierul arheologic respectiv.

Olbia reprezintă unul dintre cele patru *polis*-uri mai importante de la nordul Pontului Euxin și a jucat, alături de Pantikapaion, Chersones și Tyras un rol însemnat în istoria antică a acestor ținuturi. Colonie milesiană întemeiată în al doilea sfert al secolului VI a. Chr. pe malul drept al Limanului Bugului, Olbia, al cărei nume de bun augur immortalizat în decrete ale orașului, în inscripții pe monede și în izvoarele literare înseamnă în greaca veche «Fericita», a întreținut pe parcursul întregii sale existențe legături strânse cu lumea antică. În același timp, a exercitat permanent o influență de cultură și civilizație asupra lumii «barbare», constituită din sciți, traco-geți, sarmați, purtători ai culturii Černjachov și alte neamuri, fiind la rândul-i influențată de diferitele populații din împrejurimi.

Reconstrucția credibilă și coerentă a istoriei aproape milenare a orașului a devenit posibilă în bună măsură datorită cercetărilor arheologice, inițiate la începutul

secolului XIX și care au devenit sistematice odată cu activitatea cunoscutului arheolog rus B.V. Farmakovskij, desfășurată în perioada 1902–1926. Ulterior investigațiile au fost conduse cu mai mult sau mai puțin succes de discipoli ai acestuia de la Leningrad și Kiev, iar în prezent sunt efectuate săpături pe cinci sectoare din diferite zone ale orașului și necropolei de către cercetători de la Kiev, Odessa, Berdjansk cu participarea unor specialiști de la Moskova, Sankt Petersburg, Nikolaev.

Lucrările din ultimii ani au completat simțitor colecția de ceramică din al doilea sfert al secolului VI a. Chr., în primul rând prin descoperirile din partea sud-estică a orașului de sus, ceea ce confirmă ipoteza apariției anume în acest loc în perioada respectivă a primei așezări grecești de pe teritoriul *apoikiei* situată pe malul drept al limanului Bugului. Pentru prima dată la Olbia au fost descoperite resturile unei case din chirpic ners și piatră în partea centrală a zonei terasate, ca și cele ale unei locuințe semiadâncite în partea de nord a orașului de jos, ambele datate în perioada arhaică. Până a fi făcute descoperirile respective se considera că popularea acestor părți ale Olbiei a început nu mai devreme de epoca clasică. A fost continuată și cercetarea cartierelor de locuințe din perioada elenistică din partea nordică a orașului de jos și a resturilor unei case din partea centrală a zonei terasate, datată în secolul III – prima jumătate a secolului II a. Chr. Ultima, foarte bine conservată, avea o curte interioară pavată cu lespezi masive de calcar, o cisternă și o încăpere de subsol adâncită având caracter gospodăresc de producție, legată probabil de morărit. Tencuiala pereților nivelului superior al casei era zugrăvită cu vopsea policromă. Judecând după o inscripție pe plumb găsită, locuința aparținea unui oarecare Artemidoros.

Săpăturile recente au furnizat, de asemenea, noi date despre sistemul de terasare și caracterul construcțiilor din partea sudică a orașului de sus în secolele VI a. Chr.–IV p. Chr. Printre construcțiile descoperite pot fi remarcate resturile unui paviment de piatră, care ar fi putut reprezenta o stradă din secolul IV p. Chr., câteva ateliere meșteșugărești datate în secolele I–IV p. Chr. și legate de producția ceramică și prelucrarea metalului, ca și un atelier de vinificație de la sfârșitul secolului I–începutul secolului II p. Chr. Alte două ateliere din secolele II–III p. Chr. au fost dezvelite pe versantul estic al «râpii iepurilor» (*Zajač'a balka*), în afara zidului de apărare al citadelei romane, cu 15 m mai jos de nivelul acestuia.

Pe teritoriul necropolei a continuat cercetarea suburbiei orașului din secolele V–IV a. Chr., ca și a mormintelor din perioada clasică, elenistică și romană. Printre materialele descoperite remarcăm mai multe plachete de plumb acoperite de inscripții, două lespezi funerare cu inscripții latine, legate de prezența trupelor romane la Olbia și un capac ceramic acoperit cu inscripții din ambele părți.

În mod deosebit atrag atenția materialele, multe și interesante, adunate în ultimii cinci ani privitor la amenajarea locurilor de cult de la Olbia. Între alte vestigii, au fost dezvelite resturile unui templu din a doua jumătate a secolului IV a. Chr. situat în partea sud-estică a orașului de sus, în afara granițelor celor două temenos-uri olbiene cunoscute. Templul respectiv a fost construit pe o înălțime, paralel față de liman, avea fațada orientată spre sud și, judecând după elementele arhitectonice păstrate, ar fi putut avea un portic din patru coloane aparținând ordinului doric. Pe teritoriul temenos-ului de vest de la Olbia au fost găsite mai multe ancore de piatră, de producție locală, ca daruri votive oferite Dioscurilor în calitatea lor de protectori ai navigatorilor.

Recent au fost descoperite și câteva sanctuare casnice amplasate în locuințe din perioada clasică, elenistică și romană. Dintre acestea cel mai interesant este un sanctuar datat între sfârșitul secolului II și prima jumătate a secolului III p. Chr. descoperit în partea sud-estică a orașului de sus. Este vorba de primul sanctuar casnic din perioada romană cunoscut la Olbia, care făcea parte din complexul unei locuințe, ocupând o încăpere separată suprapusă unei alte încăperi de subsol care servea unor scopuri gospodărești. Aici au fost găsite resturi de elemente arhitectonice decorative, statuete din marmoră (capul Aphroditei și o hermă reprezentându-l pe Hermes), un mic postament de marmoră cu o dedicație către Kybele și câteva afumători de producție locală ori cu analogii în provinciile vestice ale Imperiului Roman.

Pe lângă șantierul arheologic de la Tyras și Olbia ținem să menționăm în contextul deplasării efectuate în prima jumătate a lunii septembrie și vizitarea Muzeului de arheologie din Odessa, a cărui colecții de materiale sunt impresionante, mai ales cele din perioada greco-romană. Printre acestea predomină antichitățile provenite din săpături efectuate la Olbia, Berezan', Tyras, Nikonion, Leuke, dar nu puține sunt și cele de sorginte bosporană ori chersonesită. Bine reprezentată este și ceramica de import: vase cu figuri negre și roșii, ceramică cu firnis negru, terracote, cupe megariene etc. Multe materiale interesante provin, prin donații sau achiziții, din colecții particulare. Totodată, ne-au atras atenția vestigiile lăsate de purtătorii culturii Černjachov și materialele slave, acestea din urmă provenind mai ales din săpături efectuate pe teritoriul Republicii Moldova în așezări ca cele de la Alčadar și Echimăuți. O notă de exotism conferă Muzeului sala cu exponate legate de cultura și civilizația Egiptului antic, iar tezaurul constituie atracția principală pentru majoritatea vizitatorilor.

Cu prilejul celei de-a doua deplasări ne-am aflat la Cernăuți, la Kiev și am avut posibilitatea să vizităm Crimeea, unde am făcut cunoștință cu unele monumente și materiale arheologice antice și medievale.

La Cernăuți am vizitat Universitatea, centrul de cercetări arheologice din cadrul Facultății de Istorie, iar

în calitate pe care o avem de vice-președinte al Comisiei mixte româno-ucraineană de istorie, arheologie, etnografie și folclor a Academiei Române (Dan Gh. Teodor) și de secretar științific al aceleiași Comisii (Victor Cojocaru), am purtat convorbiri cu prof.dr. L.P. Michajlina, vice-președinte al Comisiei mixte din partea ucraineană, stabilind cu acest prilej contribuția istoricilor și arheologilor de la Universitatea de stat din Cernăuți la vol. II-III a culegerii de studii «Interacademica», care publică comunicările prezentate cu prilejul reuniunilor anuale ale celor două Comisii. De asemenea, la Universitate am putut studia unele materiale interesante din perioada secolelor IX-XII provenite din săpăturile arheologice efectuate în regiunea Cernăuți. Remarcăm interesul vădit pe care l-au manifestat colegii de la Cernăuți pentru stabilirea unor relații permanente cu arheologii ieșeni.

De la Cernăuți ne-am deplasat la Kiev la Institutul de Arheologie al ANȘ a Ucrainei unde am lucrat în zilele de 21-23 noiembrie. În acest timp am consultat materiale arheologice și publicații recente de specialitate, am vizitat monumente arheologice și istorice și am avut convorbiri deosebit de fructuoase cu specialiști în domeniul istoriei și arheologiei antice și medievale ca: dr. V.V. Krapivina, dr. V.I. Nazarčjuk, prof.dr. V.M. Zubar, acad. prof.dr. V.D. Baran, prof.dr. D.N. Kozak, prof.dr. G.Ju. Ivakin, prof.dr. I.I. Movčan, dr. L.V. Vakulenko, prof.dr. A.M. Prichodnjuk, prof.dr. O.P. Motsja ș.a.

Cu prilejul documentării efectuate la Kiev am purtat discuții cu conducerea Comisiei mixte ucraineano-română de istorie, arheologie, etnografie și folclor (în deosebi cu secretarul științific al acesteia, dr. A.G. Korvin-Piotrovskij), definitivând cu această ocazie programul reuniunii din anul 2001, preconizată să aibă loc în Ucraina (foarte probabil la Odessa). De asemenea, au fost preluate contribuțiile colegilor de la Kiev și Černigov la vol. II-III a culegerii de studii «Interacademica», care urmează să fie publicată la București cu sprijinul Institutului Român de Tracologie.

Tot la Kiev, în ziua de 22 noiembrie, am avut o întâlnire protocolară la dl. vice-președinte al ANȘ a Ucrainei, acad. P.P. Toločko, în contextul căreia ambele părți și-au exprimat satisfacția referitor la rezultatele foarte bune obținute ca urmare a colaborării științifice româno-ucrainene în domeniul arheologiei și istoriei și s-a subliniat necesitatea lărgirii pe viitor a acestei colaborări pe linia Comisiilor mixte româno-ucraineană și ucraineano-română de istorie, arheologie, etnografie și folclor prin atragerea la activitatea Comisiilor a unui număr mai mare de specialiști.

Beneficiind de sprijinul Serviciului de Relații Externe al ANȘ a Ucrainei, care ne-a asigurat transportul și cazarea, am putut efectua și o deplasare de studii în Crimeea în perioada 24-28 noiembrie.

Peninsula Crimeea, ale cărei coaste sunt scăldate dinspre sud, vest și nord-vest de Marea Neagră, iar

dinspre nord-est de Marea de Azov, este legată de uscat prin istmul de Perecop, are o suprafață de 25600 km² (după alte date 27000 km²). Cea mai mare parte a acestui teritoriu revine zonei de stepă; doar în partea sudică se înalță trei lanțuri montane cu o lățime totală de 50 km, orientate paralel unul față de altul dinspre sud-vest spre nord-est pe o lungime de aproximativ 180 km. Lanțul exterior nordic, cu înălțimi medii de 200-300 m, unește imaginar Neopolul scitic de Chersonesul tauric, între care – cam la jumătatea distanței – aveau să-și întemeieze tătarii din Crimeea capitala Bachcisarai. Lanțul mijlociu, cu înălțimi medii de 600-700 m, cuprinde și un promontoriu destul de întins sub forma a patru dinți uriași de fereastră, pe care la circa 500 m deasupra nivelului mării mai pot fi văzute urmele măreției de altă dată a Mangop-ului. Lanțul sudic se întinde de la Sevastopol până la Theodosia, atingând cota maximă de 1545 m deasupra nivelului mării. Prelungirea spre est a Tauridei o formează peninsula Kerč – o câmpie deluroasă, care în bună parte, timp de mai multe secole, a constituit teritoriul de bază al Regatului Bosporan și unde au fost înălțate curgane scitice monumentale (ca cel de la Kul-Oba sau Temir-Gora, spre exemplu) ajunse celebre prin bogăția inventarului funerar.

Teritoriul de stepă din partea nordică și vestică a Crimeii, caracterizat de o climă continentală uscată cu o vegetație săracă, a oferit de-a lungul istoriei condiții propice de viață unor populații mai mult sau mai puțin războinice de păstor nomazi precum sciții, sarmații, alanii, hunii, hazarii, pecenegii, cumanii etc. Această câmpie vastă, cu excepția zonei de litoral din vest unde avem așezări ca Karkinitos, Kalos Limen, Panskoe ș.a., prezintă din punct de vedere arheologic un interes scăzut – legat în primul rând de mormintele tumulare puțin numeroase. În schimb, regiunea muntoasă din sud cu o climă continentală umedă și zonă de litoral dintre Ialta și Sudak, a cărei climă mediteraneană și pe alocuri subtropicală se datorează lanțului de munți protectori în fața vânturilor nordice, oferă numeroase vestigii legate de activitatea umană din paleolitic până în perioada bizantină și medievală.

La Simferopol ne-am documentat la Muzeul de Arheologie, la Institutul de Orientalistică și la Filiala din Crimeea a Institutului de Arheologie al ANȘ a Ucrainei. La toate instituțiile menționate am putut studia materiale arheologice extrem de interesante, obținute în urma cercetărilor de teren efectuate în ultimii ani în obiective antice și medievale timpurii și am purtat rodnice convorbiri cu mai mulți specialiști cunoscuți ca: prof. dr. I. A. Baranov, prof. dr. A. I. Ajbabin, dr. Elșara Čhajredinova ș. a.

Dintre materialele văzute remarcăm în deosebi descoperirile recente goto-crimeene din secolele IV-VI p. Chr.: cataramă din argint și bronz, fibule digitate, cercei ș.a., toate foarte bine conservate, provenite în urma săpăturilor de la Lučistoe conduse de A. I. Ajbabin.

Tot în legătură cu Simferopol-ul menționăm că orașul contemporan a fost construit lângă și parțial peste ruinele Neapolului Scitic, care ocupa o suprafață de 20 ha pe malul drept al râului Salghir și era apărat din trei părți de pantă naturale abrupte, iar dinspre sud de un zid întărit cu turnuri. Capitala sciților târzii a fost cercetată arheologic destul de intens, dar săpăturile au fost în permanență astupate în scopul conservării obiectivelor descoperite. Timpul limitat avut la dispoziție și programul foarte aglomerat nu ne-au permis să facem cunoștință cu teritoriul păstrat al Neapol-ului și ca atare nu vom insista asupra acestui important monument arheologic.

În ziua de 25 noiembrie am vizitat șantierul arheologic și muzeele de la Bachcisarai și Mangup/Mangop, fiind însoțiți de conducătorul cercetărilor arheologice din obiectivele respective, A.G. Herțen, profesor la Universitatea din Simferopol și am făcut cunoștință cu unele din impresionantele complexe de peșteri din regiune, unele dintre acestea reprezentând edificii creștine de cult, chilii folosite îndeosebi în perioada secolelor XIII-XVII.

La Bachcisarai, astăzi un mic orașel de circa 16-17 mii de locuitori, situat într-o depresiune pe valea râului Čuruk-Su, înconjurat de impresionante stânci de calcar cu ciudate forme modelate de vânturile dinspre mare, am vizitat reședința hanilor tătari, conducători ai Hanatului Crimeii.

Complexul rezidențial, conservat destul de bine, a fost constituit din palatul hanului, moschee, anexele pentru curte și necropola în care se află mausoleele unor hani și morminte ale nobilimii. Construit la începutul secolului al XVI-lea, palatul a fost transformat în muzeu, conservându-se relativ bine camerele hanului, sala de consiliu, grădina suspendată, fântânile de marmoră, dintre care una i-a inspirat lui A.S. Pușkin celebra poezie «Fântâna din Bachcisarai». În alte camere a fost amenajată o interesantă expoziție de etnografie tătarască. Reședința de la Bachcisarai a funcționat ca atare, până în vremea ultimului han Șachin-Ghirei, când hanatul a fost inclus, în 1783, în imperiul rus.

La Mangop am putut vizita pe lângă o serie de vestigii medievale timpurii de origine bizantină (între care cele ale unei mari basilici cu mai multe faze de reconstrucție) și o parte din zidurile încă bine păstrate ridicate în vremea lui Iustinian I. Dintre obiectivele medievale târzii ne-au atras atenția în mod deosebit ruinele palatului din secolele XIV-XVI aparținând Mariei de Mangop, a doua soție a lui Ștefan cel Mare și castelul din aceeași vreme, în care printre alții și-a avut reședința principele Alexandru, fratele prințesei amintite, cunoscut ca unul dintre cei mai activi în lupta antiotomană.

În ziua de 26 noiembrie, în compania aceluiași profesor menționat mai sus, am vizitat săpăturile arheologice și muzeul din vestitul obiectiv antic și

medieval timpuriu de la Chersones, unde am avut convorbiri interesante cu dr. L.A. Golofast, șefă de secție la rezervația națională istorică și arheologică de la Chersones.

Chersones-ul este situat lângă orașul actual Sevastopol, pe promontoriul dintre golfulurile Pesochnaja și Karantinaja. În urma cercetărilor arheologice au fost descoperite fragmente de ceramică ionică din secolul VI a. Chr., dar resturi de construcții ori straturi de cultură din această perioadă rămân deocamdată necunoscute. Autori antici ca Ps.-Skylax, *Peripl.* 68 și Ps.-Skymnos 822-829 datează întemeierea Chersones-ului ca apoikie a Herakleei Pontica în 422 a. Chr. De la început orașul a fost amenajat după un plan regulat, în centrul căruia se afla *agora*-ua, spre est de strada principală teritoriul era afectat de construcții de cult, iar în partea de sud-est era situat orașul de jos cu portul întărit. Întemeiată inițial pe un teritoriu de circa 10 ha, așezarea ajunge să ocupe în secolul V p. Chr. o suprafață de 35 ha.

Spre sfârșitul secolului IV a. Chr. Chersones-ul atinge apogeul înfloririi sale din perioada preromană, supunându-și orașul Karkinitos și alte așezări din nord-vestul Tauridei, întemeind aici o colonie – Kalos Limen – și stăpânind în peninsula herakleotică și peninsula Majačnyj un teritoriu agricol de peste 10000 ha, împărțit în circa 400 de kleroi (parcele de pământ cu dimensiuni standard de 630 x 420 m, aproximativ 26,5 ha), pe care erau cultivate în primul rând vița de vie și cerealele.

Relațiile mai mult sau mai puțin tensionate pe care le-a întreținut *apoikia* dorică cu populațiile din împrejurimi de-a lungul istoriei sale au determinat înălțarea unui puternic sistem de apărare, cu faze de construcție din perioada greacă, romană și bizantină și ale cărui resturi bine conservate pot fi urmărite astăzi. La Chersones, ca în nici un alt oraș de la nordul și vestul Pontului Euxin, se confirmă unele dintre recomandările lui Vitruvius, *De Architectura* I, 10, 9-10 privind amenajarea fortificațiilor: «Planul trebuie conceput în așa fel ca drumurile către porți să nu fie directe, ci pe la stânga lor. Dacă se face astfel, atunci partea dreaptă a celor ce se apropie, neacoperită de scut, va fi cea mai apropiată de zid». O altă construcție importantă, cunoscută ca rezultat al săpăturilor efectuate, o reprezintă teatrul, aflat la sud de *agora*. Resturile tribunei spectatorilor, ale orchestrei și ale scenei denotă existența mai multor faze de reconstrucție. În urma celei din secolul II p. Chr. teatrul putea să cuprindă până la cinci mii de spectatori. Cartiere de locuințe au fost dezvelite mai cu seamă în partea nordică și nord-estică a orașului. La sud-vest de *agora* au fost descoperite încăperile de subsol ale monetăriei cu ștanțe păstrate pentru baterea monedelor.

În primele secole p. Chr. orașul a reprezentat un centru important pentru exercitarea stăpânirii romane la nordul Mării Negre. În anii 60 ai secolului I, odată cu campania lui T. Plautius Silvanus Aelianus, aici este amplasată o garnizoană romană, care construiește o citadelă și amenajează portul militar Charax de la Ai-Todor.

Cetatea bizantină de la Chersones a avut în perioada secolelor V-XII o evoluție ascendentă, numeroasele edificii laice și religioase răspândite pe o suprafață de peste 30 ha subliniază limpede importanța aparte, economică și spirituală, pe care a prezentat-o pentru imperiul bizantin. Cele 15-16 biserici, unele dintre ele de mari dimensiuni, pardosite cu splendide mozaicuri având motive specifice bizantine, cu coloane de marmoră și capituluri bogat ornamentate, reprezintă elocvente dovezi despre importanța religioasă a acestui centru de-a lungul secolelor – sediu al unor instanțe eclesiastice supreme, Arhiepiscopie și apoi în secolul al X-lea Mitropolie.

Totodată, numeroasele ateliere meșteșugărești, magazine, piețe de desfacere, amenajarea portului și fortificațiile vorbesc despre însemnătatea pe care Chersones-ul a avut-o ca centru economic și militar în această parte a Europei.

Deosebit de interesant este și muzeul amenajat pe teritoriul rezervației arheologice și care adăpostește colecții bogate de materiale din perioada antică și bizantină a orașului. Remarcăm îndeosebi materialul amforic, inclusiv cel de producție locală, inscripțiile lapidare (între care celebrul jurământ al chersonesiților) și mozaicurile provenite din multele basilici și unele sinagogi. Bogăția și însemnătatea descoperirilor arheologice scoase la iveală în timpul săpăturilor întreprinse timp de circa un secol și jumătate, dintre care unele sunt prezente în muzeul din incinta vechiului oraș, se constituie în valoroase argumente despre stadiul înalt în care s-a aflat timp de peste un mileniu și jumătate Chersones-ul.

În ziua de 27 noiembrie, însoțiți de d-a dr. Elsara Chajredinova, ne-am deplasat la Kerč pentru a face cunoștință cu bogatele vestigii antice și bizantine din capitala Bosporului Cimerian – Pantikapaion/Panticapeum.

În prima jumătate a secolului VI a. Chr., ca rezultat al activității de colonizare a elenilor desfășurată sub egida Miletului, pe țărmul european al strâmtorii Kerč, în apropiere de locul unde aceasta se îngustează cel mai mult, a fost întemeiată *apoikia* cunoscută până în perioada bizantină sub numele de Pnantikapaion. Aceasta, ajunsă în scurt timp capitala Regatului Bosporan – o *symachie* a coloniștilor greci împotriva «barbarilor» războinici din împrejurimi, care către 480 a. Chr. se constituie sub forma unui stat sub domnia Archeanaktizilor – ocupa înălțimea dominantă din zonă (numită Muntele lui Mithridates), pe al cărei vârf a fost ridicată citadela sau acropola, în timp ce pantele erau ocupate de clădiri administrative, construcții cu caracter de cult și cartiere de locuințe. De-a lungul portului se întindea orașul de jos. În împrejurimile orașului, spre nord și vest, se afla necropola, care ocupa un lanț deluros și cuprindea, între alte morminte, și celebrele curgane – cum ar fi curganul regal (*Tsarskij kurgan*) spre exemplu – aparținând elitei orășenești.

Adevărații întemeietori ai Regatului Bosporan sunt considerați primii spartokizi – Spartokos I, Seleukos și Satyros –, care între 438 și 393 a. Chr. au consolidat

puterea centrală a Pantikapaion-ului, extinzându-și, totodată, domnia asupra părții de est a Tauridei. În această perioadă suprafața orașului era de 20 ha, crescând ulterior – în secolele III-II a. Chr. până la 30 ha, iar după evenimentele furtunoase din prima jumătate a secolului I a. Chr., corelate cu un puternic cutremur de pământ din anul 63, orașul este practic reconstruit pe o suprafață de 100 ha.

Printre vestigiile antice vizitate remarcăm resturile de construcții de pe «Muntele lui Mithridates», cercetate în ultimii ani de către un colectiv de arheologi de la Moskova sub îndrumarea lui V.P. Tolstikov, Curganul regal (*Tsarskij kurgan*), și șantierul arheologic de la Myrmekion. Referitor la acest oraș menționăm că se afla la cinci km de Pantikapaion, fiind întemeiat către jumătatea secolului VI a. Chr. Așezarea ocupa 7-8 ha, era compusă dintr-o acropolă și orașul de jos ocupat de construcții de cult și cartiere de locuințe, iar către sfârșitul secolului V a. Chr. este încorporat Regatului Bosporan. Printre descoperirile datorate cercetărilor efectuate în ultimii ani de către un colectiv de arheologi de la Sankt Petersburg condus de Ju. A. Vinogradov ne-au atras atenția în primul rând resturile unui zid de apărare datat la sfârșitul primei treimi a secolului V a. Chr. În cazul acceptării acestei datări avem de a face cu cea mai timpurie fortificație din piatră cunoscută de la nordul Mării Negre.

La Kerč printre monumentele din perioada bizantină menționăm biserica lui «Ioan Botezătorul» din secolul X, care mai funcționează și astăzi. Interesantă ni s-a părut și cetatea turcească de la Eni-Kale, păstrată destul de bine și puțin studiată din punct de vedere arheologic. În timpul vizitei am beneficiat de amabilitatea d-lui dr. V.N. Zin'ko, șef de secție la muzeul de istorie și arheologie din localitate.

Cu prilejul revenirii la Kiev am continuat documentarea în biblioteca Institutului de Arheologie, la Muzeul Național de Istorie și Arheologie al Ucrainei și la complexul muzeal Lavra-Pečerskaja.

Muzeul de istorie și arheologie a Ucrainei, înființat în 1919, are numeroase săli de expoziție în care sunt expuse peste 600 mii de piese datând din cele mai vechi timpuri până în contemporaneitate. Pe noi ne-au interesat, firește, în limitele timpului avut la dispoziție, primele săli destinate descoperirilor arheologice din preistorie până în evul mediu timpuriu. Aici pot fi vizitate printre altele importante descoperiri paleolitice de la Mezin și Kirilovskaja, cunoscutele vestigii neoneolitice aparținând culturii Tripolie și mai ales valoroasele piese din aur și argint găsite în mai multe curgane scitice, unele bine cunoscute în literatura de specialitate, precum cele de la Melitopol, Bol'saja Mogila, Șumejko, Peșčanoie ș.a.

Un interes aparte prezintă bogatele și variatele vestigii datând din perioada secolelor VI a. Chr.–IV p. Chr. scoase la iveală în centrele grecești de la nordul și nord-vestul Mării Negre, precum cele de la Olbia, Tyras, Chersones, Pantikapaion și descoperirile antice târzii și bizantine de la Inkerman, Mangop, Sudak, Theodosia.

În alte săli sunt expuse descoperirile din mileniul marilor migrații: numeroase vase și obiecte din cultura Černjachov sau aparținând vechilor slavi din secolele V-VII, cum sunt cele de la Korčak și Penkovka, sau cele de mai târziu de la Pastyorsk. În continuare expoziția prezintă evoluția societății vechi slave din veacurile IX-XI și geneza primelor cnezate, de la Kiev, Černigov și Halič.

Tot în timpul vizitei la Kiev, am revăzut Muzeul valorilor istorice ale Ucrainei, amenajat în clădirea Kovnir, monument de arhitectură din secolul al XVIII-lea, inclus în ansamblul complexului mănăstiresc Lavra-Pečerskaja. Aici se remarcă splendidele colecții de obiecte scitice din aur (cărora le sunt destinate trei săli), monede, obiecte de podoabă și vestimentație provenite din cetățile grecești, romane și bizantine și din mormintele de inhumatie gotice din Crimeea.

În încheierea vizitei la Kiev am perfectat unele detalii privitoare la buna desfășurare în viitor a activității de colaborare pe linia Comisiilor mixte de istorie, arheologie, etnografie și folclor a Academiei Române și a ANȘ a Ucrainei. Din discuțiile purtate a reieșit că, deși activitatea celor două Comisii în cei șase ani de existență a fost deosebit de rodnică, contribuind la o mai bună cunoaștere a problemelor legate de cercetarea științifică, se simte, totuși, nevoia lărgirii și aprofundării unor aspecte de interes comun de mare actualitate. În acest scop s-a emis ideea sporirii, în limita posibilităților, a numărului de participanți la sesiunile organizate anual, la care până acum au participat câte 8-10 specialiști din ambele părți,

unele domenii ale activității Comisiilor mixte nefiind acoperite satisfăcător.

În concluzie putem aprecia, că ambele călătorii de studii efectuate în Ucraina au fost deosebit de utile, deoarece ne-au facilitat contacte directe cu realitățile arheologice și istorice din unele regiuni ale Ucrainei, cu monumente antice și medievale timpurii de o deosebită importanță (în primul rând cele menționate mai sus din Crimeea), convorbiri fructuoase cu recunoscuți specialiști în domeniu și, în consecință, acumularea unor informații bogate și variate.

Consultarea unor numeroase publicații de specialitate, o însemnată parte a acestora oferită de unii dintre specialiștii amintiți fiind adusă de către noi la Iași, o considerăm drept un real câștig pentru elucidarea unor probleme de interes comun.

În legătură cu documentarea realizată în cadrul schimbului interacademic remarcăm organizarea exemplară a sejurului nostru în Ucraina de către Serviciul de Relații Externe al ANȘ a Ucrainei, care ne-a asigurat tot confortul necesar pentru îndeplinirea în cele mai bune condiții a deplasării noastre.

Avându-se în vedere rezultatele obținute, considerăm că ar fi utilă o lărgire a schimburilor interacademice în domeniul arheologiei și istoriei, de care să beneficieze în primul rând specialiștii care studiază probleme de interes comun.

DAN GH. TEODOR ȘI VICTOR COJOCARU

RAPORT PRIVIND ACTIVITATEA COMISIILOR MIXTE ROMÂNNO-UCRAINEANĂ ȘI UCRAINEANO-ROMÂNĂ DE ISTORIE, ARHEOLOGIE, ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR. PARTEA A II-a: PRIMII PAȘI AI COLABORĂRII ȘI ACTIVITATEA COMISIILOR ÎNTRE 1995 ȘI 1997¹

În prima parte a prezentului raport mă refeream la:
A. Premizele creării și constituirea Comisiilor mixte;
B. Întâlnirea interacademică de la Iași din 18-19 mai 1994;
C. Proiecte de colaborare și programul de lucru.
În această a doua parte îmi propun în continuare să rezum primii pași ai colaborării și activitatea Comisiilor în 1995-1997.

A. *Primii pași ai colaborării.* Reuniunea de la Iași din 18-19 mai 1994 a contribuit într-o mare măsură la intensificarea relațiilor dintre specialiștii români și ucraineni din domeniul istoriei vechi și al arheologiei.

În luna iunie 1994 avea loc la Piatra Neamț o manifestare științifică internațională consacrată problematicii culturii

Cucuteni-Tripolie, la care au participat din partea ucraineană specialiști cunoscuți ca: E.V. Tsvek, A.G. Kolesnikov (astăzi A.G. Korvin-Piotrovskij), V.A. Kruts, T.G. Movša, G.A. Paškevič.

Următorul pas important pe linia colaborării româno-ucrainene în domeniul istoriei vechi și al arheologiei l-a constituit participarea pentru prima dată, a unui specialist român la cercetările arheologice de la Olbia nord-pontică. În perioada 15 iulie-5 august 1994 V. Cojocaru, cercetător științific la Institutul de Arheologie din Iași al Academiei Române, a făcut parte din colectivul de cercetare de la Olbia, alături de specialiști de la Kiev, Odessa, Nicolaev și Moscova, având posibilitatea de a cunoaște problematica acestui șantier arheologic important și metodele de cercetare folosite. Interesante și utile au fost și discuțiile purtate cu colegii ucraineni și ruși, iar relațiile personale stabilite cu specialiști ca S.D. Kryžickij, N.A. Lejpunskaja, V.V. Krapivina, Ju.I. Kozub, T.L. Samojlova, A.V. Bujskich, V.V. Nazarov ș.a. aveau să se dovedească foarte importante în contextul

¹ Prima parte a acestui raport a apărut în *Interacademica I*, 1999, 7-11 (în germană) și în *Arheologia Moldovei XXII* (în franceză). Partea a doua urmează să apară în variantă germană în *Interacademica II-III* și în limba ucraineană în *Arheologija*. Îi mulțumesc și pe această cale domnului prof. dr. M. Petrescu-Dîmbovița, care a avut bunăvoința să citească în manuscris varianta română a textului.

colaborării ulterioare româno-ucrainene în domeniul istoriei și arheologiei greco-romane. Într-un raport privind deplasarea efectuată, V. Cojocaru sublinia că este în interesul și spre folosul arheologiei și istoriografiei românești ca această colaborare româno-ucraineană să fie amplificată și să aibă un viitor cât mai lung, iar pe colegii ucraineni din colectivul de cercetare de la Olbia îi caracteriza drept specialiști de o înaltă ținută profesională și drept reprezentanți ai unei școli de arheologie de la care, cu puțină bunăvoință, am avea destule de învățat.

Unele dintre direcțiile de colaborare schițate la întâlnirea interacademică de la Iași au putut fi dezvoltate cu ocazia Conferinței internaționale consacrate împlinirii a 200 de ani de la descoperirea arheologică a Olbiei nord-pontice. La întâlnirea respectivă, care a avut loc între 5–9 septembrie 1994 la Olbia-Parutino a participat din partea română cu comunicări o delegație a Institutului de arheologie «Vasile Pârvan» din București, formată din P. Alexandrescu, directorul Institutului amintit, *La destruction d'Istros par les Gètes*; M. Alexandrescu-Vianu, *Trois statuettes syro-phéniciennes à Histria*; Al. Avram, *Inscriptions oraculaires de Callatis* și M. Adameșteanu-Mănușu, *Une groupe céramique d'origine pontique*. De la aceeași instituție se mai anunțaseră cu comunicări M. Mărgineanu-Cârstoiu, *Pieces of Archaic Architecture from Histria* și M. Angelescu, *Les importations de céramique attique dans le pont Euxin*, fără a putea însă efectua deplasarea.

În raportul cu privire la vizita delegației Institutului de Arheologie «Vasile Pârvan», întreprinsă la Odessa și Olbia în perioada 4–11 septembrie 1994, prezentat de către P. Alexandrescu, șeful delegației, către Secția de științe istorice și arheologie a Academiei Române din data de 21. 09. 1994 erau amintite reperele concrete privind colaborarea dintre Institutul de Arheologie de la Kiev cu Institutul de Arheologie «Vasile Pârvan» din București, colaborare care viza în primul rând cele două mari șantiere arheologice de epocă clasică, Histria și Olbia. S-a stabilit ca începând din 1995 să aibă loc un schimb de arheologi între cele două șantiere. De asemenea, au fost discutate posibilitățile de organizare a unui seminar comun, cu colaborare internațională, având ca temă problemele colonizării grecești la Marea Neagră, în continuarea primului seminar, care avusese loc în iunie 1992 la Constanța-Histria-Tulcea, cu colaborarea Institutului Arheologic German, cu tema: «Milet-Didyma-Istros-Olbia-Berezan». Cu ocazia acestei deplasări delegația română a vizitat și Muzeul de Arheologie din Odessa, discutând cu directorul (V.P. Vančiugov) și directorul adjunct (S.B. Ochotnikov) al acestuia restabilirea unor legături normale de durată între Institutul de Arheologie «Vasile Pârvan» din București și Muzeul de Arheologie din Odessa. De asemenea, au fost purtate tratative pentru participarea Institutului din București (reprezentat de M. Adameșteanu-Mănușu) la

publicarea unor materiale arheologice descoperite la Berezan.

Printre primii pași ai colaborării româno-ucrainene pe linia Comisiilor mixte ar fi de amintit și deplasarea de documentare efectuată de trei specialiști de la Institutul de Arheologie din Iași (C. Asăvoaiei, C. Chiriac și C.M. Mantu) în perioada 14–24 decembrie 1994 la Institutul de Arheologie din Kiev. Ei au avut posibilitatea să vadă unele colecții de materiale arheologice, să expună colegilor ucraineni rezultatele propriilor cercetări legate de cultura Cucuteni, de epoca romană și romano-bizantină, de perioada medievală și să discute unele proiecte concrete de colaborare cu specialiști de la Kiev: S.A. Beljaeva, E.V. Tsvek, A.G. Kolesnikov (astăzi A.G. Korvin-Piotrovskij), V.A. Kruts, T.G. Movșa, S.N. Ryžov, T.M. Tkačiuk, ș.a.

B. *Activitatea Comisiilor desfășurată în 1995.* B. 1. *Demersuri privind organizarea ședinței anuale a Comisiilor de la Cernăuți.* Într-o adresă către președintele Comisiei din partea ucraineană semnată de M. Petrescu-Dîmbovița, în contextul colaborării pe 1995 partea română propunea următoarele: 1) Participarea unei delegații române alcătuite din D.Gh. Teodor (Institutul de Arheologie din Iași), I. Lobiuc (Universitatea «Al.I. Cuza» – Iași), P. Alexandrescu (Institutul de Arheologie «Vasile Pârvan» din București), C. Rezachievici (Institutul de Istorie «Nicolae Iorga» din București) și V. Adăscăliței (Universitatea «Al.I. Cuza» – Iași) la ședința anuală a Comisiilor mixte din Ucraina; 2) Participarea a doi specialiști din Ucraina – S.B. Bujskich și A.V. Bujskich – timp de două săptămâni la săpăturile arheologice de la Histria și vizitarea acestui șantier arheologic de către S.D. Kryžickij și V.V. Krapivina. În virtutea relațiilor de reciprocitate, doi specialiști de la București – Al. Avram și M. Mărgineanu-Cârstoiu – și V. Cojocaru de la Iași erau propuși pentru a participa la cercetările arheologice de la Olbia; 3) Prevederea posibilității de organizare în România a unui seminar internațional cu tema: «Colonizarea greacă în Marea Neagră»; 4) Prezentarea până la 1 martie 1995 părții ucrainene a unei informații privind literatura de specialitate apărută în România în ultimii cinci ani referitoare la temele cuprinse în proiectul de colaborare încheiat pe 19 mai 1994 la Iași. La rândul-i, partea ucraineană comunica printr-o adresă din 24. 12. 1994, semnată de S.D. Kryžickij, că pentru anul 1995 își propunea următoarele: 1) Organizarea în a doua jumătate a lunii aprilie 1995 în orașul Cernăuți a ședinței anuale a Comisiilor mixte cu două puncte pe ordinea de zi: prezentarea programelor de colaborare și partea științifică a reuniunii. Pentru punctul doi era propusă tema «Istoria și cultura populației din arealul carpato-nord-pontic»; 2) Partea română era rugată să pregătească actele oficiale necesare colegilor ucraineni care urmau să participe la săpăturile arheologice ori să viziteze Histria, partea ucraineană anunțând că pregătește

deja actele respective pentru cercetătorii români așteptați la Olbia; 3) Colegii ucraineni anunțau că întocmesc o listă cu publicații apărute în Ucraina în ultimii cinci ani privitoare la tematica cuprinsă în proiectul de colaborare semnat la Iași.

Președintele Comisiei mixte româno-ucrainene confirma printr-un fax expediat pe 17. 01. 1995 omologului său ucrainean lista specialiștilor români care urmau să participe la reuniunea de la Cernăuți, cu o mică schimbare: în locul lui P. Alexandrescu era propus Șt. Olteanu de la Institutul de Arheologie «Vasile Pârvan» din București. Pe 3. 02. 1995 erau expediate la Kiev textele rezumatelor comunicărilor participanților români. Prin faxul din 14. 03. 1995 partea ucraineană comunica că ședința anuală a Comisiilor va avea loc între 17. 04.–20. 04. 1995 la Cernăuți. Pe lângă cei cinci cercetători români amintiți mai sus, colegii ucraineni se arătau dispuși de a invita încă un membru al Comisiei din partea română, fiind rugat să participe M. Petrescu-Dîmbovița. În cazul când acesta n-ar fi putut onora invitația respectivă, era așteptat P. Alexandrescu. Conform scrisorii din 15. 03. 1995 M. Petrescu-Dîmbovița declina invitația primită din motive de sănătate, iar P. Alexandrescu își manifesta acordul și bucuria de a participa la ședința Comisiilor mixte de la Cernăuți. Această nu-l împiedica însă pe ultimul să nu-și respecte cuvântul și să nu mai participe la reuniunea respectivă.

B. 2. *Ședința anuală a Comisiilor mixte de la Cernăuți.* În zilele de 17–20 aprilie 1995 în orașul Cernăuți (Ucraina) a avut loc, în organizarea Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, cu sprijinul administrației regiunii Cernăuți, a Universității de stat «Jurij Fed'kovič» din Cernăuți și a centrului de cercetări bucovinene din această localitate a II-a ședință anuală a Comisiilor mixte ucraineano-române de istorie, arheologie, etnografie și folclor. Cu acest prilej a fost analizată activitatea desfășurată după reuniunea de la Iași din 18-19 mai 1994, au fost predate – conform înțelegerilor anterioare – listele bibliografice pentru unele teme din domeniul arheologiei, s-au făcut propuneri concrete de colaborare pentru 1995, au fost vizitate obiective istorice, culturale și zone folclorice în raioanele Adâncata, Noua Suliță, Herța și Hotin, locuite prioritar de populație românească.

Sesiunea științifică a cuprins un număr de comunicări prezentate de către membrii celor două delegații. Specialiștii români au susținut următoarele comunicări: D.Gh. Teodor, *Realități etnodemografice din secolele V–XI e.n. în regiunile extracarpătice ale României*; Șt. Olteanu, *Valori de cultură și civilizație româno-bizantină în structura societății carpato-dunăreanopontice (secolele II–X e.n.)*; C. Rezachievici, *Petru Movilă un reprezentant de seamă a culturii ortodoxe, a pământurilor ucrainene și românești*; C. Adăscăliței, *O formă de colindă ucraineană întâlnită și în România – «Malanca»*. Membrii delegației ucrainene au prezentat

următoarele comunicări: S.D. Kryžickij, *Direcții principale de cercetare în dezvoltarea problematicii antice în contextul colaborării ucraineano-române*; A.V. Orlov, *Problematica românească în etnologia ucraineană: stadiul actual și perspective*; A.M. Masan, *Izvoarele scrise și narative în istoria relațiilor ucraineano-moldovenești: învățăminte, interpretări, probleme*; S. Skoryj, V.Ju. Murzin, *Grupul de monumente transilvane în contextul general al istoriei scițiilor*; L.P. Michajlina, O.P. Motsja, *Monumente arheologice de pe cursul superior al Prutului în a doua jumătate a mileniului I e.n.*; I. Čechovs'kij, *Paralele slave comune și carpatice a formelor înalte de relief din Bucovina*; S.V. Pivovarov, *Lumea antică târzie și cultura Černjachov*; I.P. Voznij, *Bilanțul cercetărilor în regiunea Cernăuți a feudelor din secolele XII–XIII în contextul culturii vechi slave*.

A.G. Kolesnikov (astăzi A.G. Korvin-Piotrovskij) s-a referit la rezultatele ultimelor sale cercetări legate de cultura Tripolie.

În timpul convorbirilor care au avut loc între cele două delegații a reieșit cu claritate că cercetătorii ucraineni doresc o mai strânsă colaborare cu specialiștii români din domeniile istoriei, arheologiei, etnografiei și folclorului. Direcțiile de colaborare au fost incluse într-un Moderator, semnat de către conducătorii celor două delegații (S.D. Kryžickij și D.Gh. Teodor) pe 20 aprilie 1995, conform căruia participanții la ședința anuală a Comisiilor mixte considerau ca fiind necesar: 1) A extinde colaborarea științifică în sfera arheologiei, tradițiilor etnoculturale și etnicității în zona carpato-danubiană, prevăzând posibilitatea de a organiza expediții comune și publicarea materialelor obținute; 2) A elabora un program de colaborare pentru studierea izvoarelor scrise care conțin materiale referitoare la legăturile dintre pământurile ucrainene și românești din perioada medievală, creând o subcomisie corespunzătoare în cadrul Comisiei mixte ucraineano-române; 3) A efectua expediții etnografice și folclorice în localitățile de locuire compactă a românilor în Ucraina și a ucrainenilor în România. A pregăti în baza acestora un proiect de cercetare comparativă «Cultura populară și etnicitatea»; 4) A înființa un colocviu anual al Comisiilor mixte pentru a expune rezultatele acestor studii științifice privitoare la relațiile dintre aceste popoare, a crea într-o perioadă de două luni un colegiu redacțional compus din specialiști de seamă din Ucraina și România pentru editarea Analelor științifice; 5) A se iniția organizarea unor conferințe și seminare nu numai bilaterale ci și multilaterale în problemele istoriei, arheologiei, etnologiei și folcloristicii, în vederea unui schimb operativ de informație științifică; 6) A considera deplasările specialiștilor ucraineni în România în problematica Comisiei și respectiv a specialiștilor români în Ucraina ca schimburi interacademice; 7) Sesiunea următoare a Comisiei româno-ucrainene să fie organizată în România în 1996

cu tema: «Lumea antică și barbarii»; 8) A specifica că permanentele contacte între savanții celor două țări în cadrul Comisiilor mixte în problemele istoriei, arheologiei, etnologiei și folcloristicii vor contribui nu numai la rezolvarea pozitivă a unor probleme științifice, dar și a procesului de organizare a relațiilor bilaterale, înțelegerii reciproce a popoarelor din Ucraina și România.

Pentru concretizarea colaborării pe 1995 partea română își manifesta disponibilitatea de a primi trei arheologi ucraineni la săpăturile de la Histria și doi la cercetările din așezarea de tip Cucuteni de la Scânteia-Iași. La rândul-i, partea ucraineană invita pe o perioadă de 1,5-2 săptămâni un specialist român pentru a participa la săpăturile arheologice din horodiștea Bel'skoe, monument din perioada timpurie a fierului (era preferat A. László de la Universitatea «Al.I. Cuza» – Iași). Alți doi cercetători români erau invitați pentru o perioadă de până într-o lună, în iulie - august 1995, ca să participe la săpăturile de la Vinogradnyj Sad, monument al culturii Sabatinovka din epoca târzie a bronzului.

B. 3. *Participări la săpături arheologice, reuniuni științifice, deplasări pentru documentare.* Conform înțelegerilor anterioare trei arheologi români primiseră invitații de a lua parte la cercetările arheologice din Ucraina, iar patru colegi ucraineni erau așteptați pe șantiere arheologice din România. Din diferite motive acest schimb de experiență a putut fi concretizat doar prin participarea lui V. Cojocar la săpăturile de la Olbia în perioada 8-21 iulie 1995 și a lui A.G. Kolesnikov (astăzi A.G. Korvin-Piotrovskij) la cercetările din așezarea de tip Cucuteni de la Scânteia-Iași în august-septembrie a aceluiași an. Foarte importantă s-a dovedit a fi deplasarea efectuată în România de S.D. Kryžickij și V.V. Krapivina, doi cunoscuți arheologi ucraineni, în perioada 10-14 august 1995 la invitația Institutului de Arheologie «Vasile Pârvan» din București. Cu această ocazie au fost vizitate șantierele arheologice de la Histria și Argamum, muzeele de arheologie din Constanța și Tulcea și au fost purtate discuții cu specialiști români ca: Al. Suceveanu, P. Alexandrescu, G. Simion ș.a. privind colaborarea româno-ucraineană în domeniul istoriei și arheologiei greco-romane. În contextul acestor convorbiri a fost subliniată încă odată utilitatea realizării unor schimburi de arheologi între colectivele de cercetare de la Histria și Olbia, două dintre cele mai importante șantiere pentru perioada clasică din România și Ucraina, ca și a organizării unor colocvii anuale privind problematica cercetării celor două orașe grecești.

Menționăm, de asemenea, și întocmirea în iulie 1995 a unui protocol de colaborare între Institutul de Cercetări Eco-Muzeale din Tulcea și Institutul de Arheologie al Academiei Naționale de Științe (în continuare: ANȘ) a Ucrainei, prin care colegii de la Tulcea propuneau cercetarea unui număr de obiective pe linia colaborării româno-ucrainene în domeniile arheologiei, istoriei, paleobotanicii, paleodendrologiei și geografiei istorice.

Dintre reuniunile științifice importante din 1995 pe linia colaborării Comisiilor mixte se înscrie colocviul internațional *The Tells – Chronological Axes of Prehistory* organizat în perioada 7-10 septembrie la Bacău-Poduri-Tescani (România) din inițiativa lui D. Monah, cercetător științific la Institutul de Arheologie din Iași, șeful săpăturilor din stațiunea neolitică Dealul Ghindaru de la Poduri, județul Bacău, cu sprijinul mai multor instituții de profil². La această reuniune specialiști din Ucraina – T.G. Movša, A.G. Kolesnikov (astăzi A.G. Korvin-Piotrovskij), E.V. Tsvek, E. Ovčînikov – au prezentat comunicări legate de cultura Tripolie sau referitoare la investigarea complexă, pluridisciplinară, a datelor arheologice (G.A. Paškevič, *Paleobotanical research of the Eneolithic of the Ukraine*).

Un exemplu concret de colaborare a Comisiilor mixte îl constituie și deplasarea efectuată de V. Cojocar la invitația părții ucrainene, în perioada 10-20 octombrie 1995, cu scopul de a lucra în arhiva și biblioteca Institutului de Arheologie din Kiev. Dintre rezultatele acestei deplasări amintesc: 1) Au fost purtate discuții cu președintele și secretarul științific al Comisiei mixte ucraineano-române în urma cărora s-a convenit necesitatea invitării la ședințele anuale ale Comisiilor mixte a câte 10 specialiști (în loc de cinci ca până atunci), partea ucraineană exprimându-și, totodată, dorința de a solicita părții române numirea lui V. Cojocar ca secretar științific al Comisiei mixte româno-ucrainene în locul conf. dr. I. Lobiuc, care inițial a contribuit la constituirea Comisiilor mixte (fiind și de etnie ucraineană), dar care în continuare n-a mai manifestat interes față de obligațiile ce decurgeau din funcția de secretar științific în care fusese confirmat, odată cu înființarea Comisiei româno-ucrainene, de către Secția de științe istorice și arheologie a Academiei Române. Președintele Comisiei româno-ucrainene avea să se arate înțelegător la doleanțele părții ucrainene și, la propunerea domniei sale, la începutul anului 1996 Secția de științe istorice și arheologie a Academiei Române avea să-l numească pe V. Cojocar secretar științific al Comisiei mixte româno-ucraineană de istorie, arheologie, etnografie și folclor în locul conf.dr. I. Lobiuc; 2) Au fost obținute sau xerocopiate câteva zeci de cărți privind problematica istoriei și arheologiei antice a nordului Mării Negre, care lipseau din bibliotecile din Iași (iar unele și din cele din România); 3) S-a ajuns la o înțelegere verbală cu A.A. Rosochackij de la Filiala-Odessa a Institutului de Arheologie al ANȘ a Ucrainei privind începerea unor săpături arheologice comune la Tyras (regiunea Odessa, Ucraina), începând cu 1996.

Relevantă pentru felul cum eră percepută colaborarea de către partea ucraineană, la mai bine de un an de la înființarea Comisiilor mixte, este scrisoarea din 18. 10. 1995 trimisă de S.D. Kryžickij, președintele Comisiei ucraineano-române, omologului său român M. Petrescu-Dîmbovița, scrisoare din care citez un pasaj: «J'estime, – comme et vous, – qu'il faut d'élargir de notre

collaboration et dans les autres directions du travail de notre Commission. Malheureusement nos historiens et folkloristes sont très passifs. Mais j'espère que nous les dégoûterons et que le niveau des contacts ukrainiens-roumains dans ces directions nous pourrions approcher à telle, lesquels nous avons à le domaine d'archéologie. Je pense que dans cet domaine nous avec vous avons obtenu de bons résultats».

B. 4. *Propuneri privind cea de-a III-a ședință anuală a Comisiilor mixte.* Printr-o scrisoare din 19 octombrie 1995 președintele Comisiei mixte ucraineano-române anunța omologului său din partea română lista celor 11 specialiști ucraineni, care urmau să participe la a III-a Ședință anuală a Comisiilor mixte. Pentru largirea colaborării partea ucraineană se arăta dispusă de a invita în 1996 patru cercetători români în plus față de anul precedent pentru a participa la cercetări arheologice pe șantier de epoca bronzului (cultura Sabatinovka) și de perioadă medievală timpurie.

Printr-o adresă către Secția de științe istorice și arheologie a Academiei Române din 16 noiembrie 1995 M. Petrescu-Dîmbovița anunța preconizată reuniune de la Gălănești-Suceava, la care urmau să participe 11 specialiști ucraineni și 12-14 specialiști români. Cu această ocazie era solicitată includerea în bugetul Academiei Române, pe anul 1996, a unei sume care ar fi permis organizarea acestei reuniuni.

C. *Activitatea Comisiilor mixte în 1996. C. 1. Ședința anuală de la Gălănești-Suceava.* În zilele de 29 mai-3 iunie 1996 la casa de oaspeți a Academiei Române din localitatea Gălănești, județul Suceava, a avut loc în organizarea Academiei Române a treia Ședință anuală a Comisiilor mixte. Reuniunea a cuprins o parte științifică consacrată temelor *Lumea antică și barbarii și Relații etno-culturale româno-ucrainene de-a lungul istoriei*, discuții privind proiectele de colaborare pe 1996 și o excursie în împrejurimi.

Din partea română au prezentat comunicări 11 specialiști (șase din Iași, patru din București și unu din Suceava): M. Petrescu-Dîmbovița, *Quelques considérations concernant le complexe Noua-Sabatinovka-Coslogeni*; Al. Suceveanu, *Le premier et le plus grand roi de la Thrace (IGB, I², 13, 1, 22-23)*; S. Sanie, *La céramique avec des inscriptions et les tuiles estampillées découvertes à Barboși-Galați*; V. Cojocaru, *Aspects démographiques dans les villes ouest-pontiques de la province Moesia Inferior: nomina et officia*; C. Rezachievici, *L'Empire Roman d'Est et l'apparition des Slaves au Bas Danube sous la lumière des sources byzantines*; D.Gh. Teodor, *Fibules byzantines des V^e-VII^e siècles dans l'espace carpatodanubiano-pontique*; Șt. Olteanu, *Réalités démographiques sur le territoire de la Moldavie du nord aux VIII^e-XI^e siècles*;

Ioan Lobiuc, *Ethnonymes roumains pour les Slaves de l'Est*; M.Șt. Ceaușu, *Evolution ethno-démographiques dans la Bukovine (fin du XVIII^e - début du XIX^e siècle)*; V. Adăscăliței, *A Possible Relationship Between The Romanian «Strigătură» and the Ukrainian «Čeastushka»*.

Din partea ucraineană au prezentat comunicări opt specialiști de la Kiev, unul de la Cernăuți și unul de la Černigov: A.G. Kolesnikov (astăzi A.G. Korvin-Piotrovskij), *Aspecte ale cercetării microcronologiei așezărilor din comunitatea istorică Cucuteni-Tripolie în contextul calculelor demografice*; V.Ju. Murzin, *Marile horodști din silvostepa nord-pontică în perioada scitică*; S.D. Kryžickij, *Tradiții vechi grecești în arhitectura așezărilor și cetăților populației barbare nord-pontice în perioada antică*; V.V. Krapivina, *Olbia și «goji» în sec. III-IV e. n.*; L.P. Michajlina, O. P. Motsja, *Procesele etnice în regiunea carpatodunăreană în mileniul I e. n.*; V.P. Kovalenko, *Severienii la Dunăre și la Desna*; A.V. Orlov, *Românii din Ucraina: statut, etnicitate, viață național-culturală*; M.G. Selivačev, *Despre comunitatea teritorială și specificul etnic al ornamenticii populare din zona de interferență româno-slavă de răsărit (Basarabia din stânga Nistrului, Bucovina)*.

În timpul convorbirilor care au avut loc între cele două delegații a fost subliniată utilitatea colaborării nu numai pentru domeniile istoriei, arheologiei, etnografiei și folclorului, ci și pentru o mai bună cunoaștere nemijlocită a celor două țări și popoare. De asemenea, a reieșit clar în urma analizei activității desfășurate în 1995, și ca rezultat al discuțiilor purtate, că reuniunile anuale ale Comisiilor mixte constituie momente de coordonare a colaborării, care se desfășoară neîntrerupt pe parcursul întregului an.

Pentru concretizarea colaborărilor în cursul anului 1996 au fost făcute următoarele propuneri din partea ucraineană: 1) Participarea a doi cercetători români, preocupați de cultura Noua-Sabatinovka, la săpăturile arheologice, care se vor desfășura în regiunea Nikolaev (Ucraina); 2) Participarea la săpăturile arheologice de la Olbia a unui cercetător român și vizitarea aceluiași șantier, timp de o săptămână, de către o delegație română compusă din patru arheologi, care efectuează investigații arheologice la Histria și Argamum; 3) Participarea unui arheolog medievist român la săpăturile arheologice din orașul Baturin din regiunea Černigov. Propunerile delegației ucrainene au fost acceptate de către partea română, care la rândul ei a propus: 1) Vizitarea șantierelelor Argamum și Histria de către o delegație compusă din patru specialiști din Ucraina; 2) Publicarea comunicărilor susținute în cadrul reuniunilor anuale într-un Buletin al Comisiilor mixte sau în publicații de specialitate care apar în cele două țări. O propunere de perspectivă, survenită din partea ucraineană și susținută de către partea română, viza înființarea a două subcomisii mixte: una de istorie și de arheologie și alta de etnografie și folclor, ceea ce ar fi stimulat creșterea profesionalismului și a eficacității colaborării noastre.

² Vezi F. Monah, *Colocviul internațional The Tells - Chronological Axes of Prehistory, Bacău-Poduri-Tescani, 7 - 10 sept. 1995*, în *MemAntiq* 21, 1997, p. 449-451.

Cele două delegații, de comun acord, au stabilit ca viitoarea conferință a Comisiilor mixte să aibă loc în Ucraina în 1997 în orașul Baturin, regiunea Cernigov, tema principală a simpozionului, propusă de către partea ucraineană și acceptată de către partea română fiind: «Problema începuturilor și evoluției urbanismului în spațiul ucraineano-român».

C. 2. *Schimb de experiență între arheologi.* La invitația părții ucrainene V. Cojocaru a luat parte între 10–29 iulie 1996 la săpăturile arheologice de la Olbia. Același șanter arheologic a fost vizitat în perioada 20–29 iulie de o delegație română alcătuită din patru specialiști, membri în colectivele de cercetare de la Histria și Argamum: Al. Avram și Em. Teleagă din București și F. Topoleanu și V. Lungu din Tulcea. La invitația părții române, patru colegi ucraineni din componența colectivului arheologic de la Olbia – N.A. Lejpunskaia, T.L. Samojlova, A.V. Bujskich și V.A. Papanova – au vizitat șantierele arheologice de la Histria și Argamum în perioada 1–8 august 1996. Aceste schimburi de specialiști au avut loc pe baza înțelegerilor dintre șantierele arheologice menționate, care au asigurat cazarea și întreținerea, participanții asumându-și cheltuielile de transport. Alți doi cercetători români (N. Bolohan din Iași și L. Dascălu din Botoșani) fuseseră invitați de către Institutul de Arheologie al ANȘ a Ucrainei de a participa la cercetările arheologice în legătură cu cultura Sabatinovka ale expediției de la Nikolaev, dar invitațiile primite n-au fost onorate de către cercetătorii români.

C. 3. *Demersuri premergătoare și începutul cercetărilor ucraineano-române de la Tyras.* Ideea unor cercetări arheologice comune ucraineano-române la Tyras-Cetatea Albă era firesc să apară, mai devreme sau mai târziu, ținând cont de interesul celor două istoriografii față de acest monument arheologic și în virtutea unei tradiții, în care se înscriau eforturile depuse de școala română și de cea ucraineană de arheologie și de istorie antică și medievală la studierea orașelor respective. Pentru a putea fi enunțată, era nevoie ca schimbul de idei și de informații între istoricii și arheologii români și ucraineni să depășească contextul unei atmosfere impregnate de neîncrederea reciprocă. Un asemenea schimb a devenit posibil odată cu schimbările survenite în România în 1989 și după destrămarea Uniunii Sovietice și proclamarea independenței Ucrainei. Odată formulată, ideea trebuia să îmbrace forma unui acord pe linia unei colaborări româno-ucrainene permanente și de durată și la un asemenea acord s-a putut ajunge numai după constituirea Comisiilor mixte româno-ucraineană și ucraineano-română de istorie, arheologie, etnografie și folclor. Iar pentru a putea pune în practică clauzele stipulate de un acord de colaborare încheiat se impuneau găsite mijloacele financiare necesare unor cercetări arheologice de durată.

Ideea unor săpături comune la Tyras a fost discutată inițial, ajungându-se la o înțelegere verbală, între A.A. Rosochackij, cercetător științific la Filiala-Odessa a

Institutului de Arheologie al ANȘ a Ucrainei și V. Cojocaru, cercetător științific la Institutul de Arheologie din Iași al Academiei Române. Aceste discuții au fost purtate în iulie 1995 la Olbia și în luna octombrie a aceluiași an la Kiev și au fost încurajate de către unii colegi de la Institutul de Arheologie din Kiev – în primul rând de către prof. dr. S.D. Kryžickij, membru corespondent al ANȘ a Ucrainei, director adjunct (astăzi director) al Institutului respectiv și președinte al Comisiei mixte ucraineano-române, de către dr. A.G. Kolesnikov (astăzi A.G. Korvin-Piotrovskij), secretar științific al Institutului de Arheologie din Kiev și secretar al Comisiei mixte ucraineano-române și de către dr. V.V. Krapivina, șefa săpăturilor arheologice de la Olbia. Foarte importante au fost înțelegerea și sprijinul pe care ni le-a acordat dr. T.L. Samojlova, directoarea Filialei-Odessa a Institutului de Arheologie al ANȘ a Ucrainei.

Cele mai multe detalii ale viitoarei colaborări au fost perfectate în contextul unei corespondențe personale purtate între V. Cojocaru și A.A. Rosochackij. În acest sens merită să fie remarcată o scrisoare a cercetătorului de la Odessa de la sfârșitul anului 1995, în care era propusă începerea cercetărilor de la Tyras în mai-iunie ori august-octombrie 1996. Era prevăzută posibilitatea de a cerceta și alte monumente din *choira* Tyras-ului – în primul rând cetățuia getică de lângă satul Pivdenoe. Singura condiție pusă de partea ucraineană era încheierea unui acord de colaborare pe termen lung, pe trei – cinci ani, pentru a putea obține rezultate cât mai concludente. Referitor la drepturile de autor și la publicarea materialelor săpăturii, colegii de la Odessa erau, întru totul de acord cu acele condiții puse de V. Cojocaru într-o scrisoare anterioară. Avându-se în vedere caracterul personal al corespondenței purtate până atunci, A.A. Rosochackij și T.L. Samojlova considerau că este necesar să ne întâlnim pentru a încheia o înțelegere oficială la nivel de institute, conform căreia fiecare parte să se pronunțe deja ca parte oficială și ca parteneri cu drepturi egale.

O asemenea întâlnire a avut loc la Odessa în perioada 12-14 martie 1996 cu ocazia celei de-a treia Conferințe internaționale dedicate memoriei profesorului P.O. Karyškovskij. Nu s-a putut însă ajunge la un acord scris, căci și de data aceasta V. Cojocaru, reprezentând partea română, a putut să discute mai mult în nume personal.

Propunerile verbale și scrise, formulate de partea ucraineană, au fost aduse mai întâi la cunoștința directorului și a unor cercetători de la Institutul de Arheologie din Iași al Academiei Române. Implicarea Institutului respectiv la cercetările comune de la Tyras-Cetatea Albă ar fi însemnat reluarea unei tradiții inaugurate prin săpăturile efectuate în orașul de la Limanul Nistrului de către profesorul ieșean Paul Nicorescu în ani 20-30 ai secolului XX și ar fi dus, totodată, la sporirea prestigiului național și internațional al Institutului. A fost solicitat un sprijin financiar, mai mult sau mai puțin simbolic, din partea Filialei-Iași a

Academiei Române, care ar fi permis încheierea unui acord de colaborare cu partea ucraineană, dar acesta nu a putut fi obținut.

Săpăturile arheologice ucraineano-române de la Tyras-Cetatea Albă au putut deveni, totuși, realitate datorită înțelegerii și spiritului de inițiativă demonstrate de prof. dr. P. Roman, directorul Institutului Român de Tracologie din București, care a înțeles importanța cercetărilor preconizate pentru istoriografia română, dar și pentru sporirea prestigiului național și internațional al Institutului Român de Tracologie, și care a răspuns favorabil propunerilor de colaborare pe care i le adresau din partea ucraineană printr-o scrisoare din 15 martie 1996 A.A. Rosochackij, în calitate de șef al expediției de la Tyras-Cetatea Albă, și T.L. Samojlova, în calitate de directoare a Filialei-Odessa a Institutului de Arheologie al ANȘ a Ucrainei.

În urma convorbirilor pe care P. Roman le-a purtat cu colegii ucrainieni în luna mai 1996, cu ocazia lucrărilor Congresului VII Internațional de Tracologie de la Constanța, Mangalia și Tulcea, s-a ajuns la un acord de colaborare între Institutul de Arheologie al ANȘ a Ucrainei și Institutul Român de Tracologie, care prevedea următoarele: 1) Părțile contribuie financiar și științific la cercetarea arheologică a Tyras-ului și a Cetății Albe și la pregătirea documentației științifice; 2) Tipărirea comună a materialelor în publicații științifice din Ucraina și România; 3) Contribuția celor doi parteneri la desfășurarea simpoziunelor și conferințelor internaționale; 4) Popularizarea rezultatelor științifice prin intermediul mijloacelor de informare în masă din Ucraina și România; 5) Schimburi de specialiști pentru studii în biblioteci, arhive și utilizarea colecțiilor; 6) Posibilitatea lărgirii planului de colaborare prin cercetarea arheologică și a altor monumente din nord-vestul Mării Negre, problemele de finanțare și publicare a materialelor obținute în acest caz urmând a fi reglementate prin înțelegeri anexe; 7) Planurile de lucru anuale (tematica, participanții) să se stabilească de comun acord și după semnarea lor de către conducerea celor două instituții să devină anexe la prezentul Acord. Părțile au convenit, că obținerea unor rezultate importante la cercetarea Tyras-ului și a Cetății Albe este posibilă doar pe baza unei colaborări de lungă durată (minimum cinci ani de la 1 iulie 1996) între instituțiile menționate mai sus. Din partea ucraineană semna prof. dr. P.P. Toločko, vice-președinte al ANȘ a Ucrainei, directorul Institutului de Arheologie al ANȘ a Ucrainei. Din partea română semna prof. dr. P. Roman, directorul Institutului Român de Tracologie.

Prima campanie de săpături arheologice ucraineano-române de la Tyras s-a desfășurat în perioada 7 august-28 septembrie 1996, din partea română participând Victor Cojocaru de la Iași și Ioan Carol Oprîș de la București. Șantierul arheologic de la Tyras și Olbia au fost vizitate în perioada 21-24 august de către o delegație a Institutului Român de Tracologie în frunte cu directorul

acestuia P. Roman, care a avut ocazia să continue convorbirile privind colaborarea ucraineano-română din domeniul arheologiei cu omologii săi ucraineni S.D. Kryžickij și T.L. Samojlova. În urma acestor discuții s-a ajuns la o înțelegere verbală ca din 1997 să înceapă și cercetarea arheologică a Cetății Albe, cu participarea unui specialist român.

C. 4. *Deplasări pentru documentare.* În perioada 1-15 decembrie 1996, la invitația Institutului de Arheologie din Kiev, V. Cojocaru a efectuat o deplasare la Odessa, pentru a lucra o parte a materialului provenit în urma săpăturilor arheologice de la Tyras în 1996 și materialul epigrafic aflat în depozitul Muzeului de Arheologie din Odessa. Cazarea și diurna au fost asigurate de partea ucraineană, cercetătorul român asumându-și cheltuielile de transport.

D. *Activitatea Comisiilor în 1997.* D. 1. *Întâlnirea de la Konotop, Baturin și Černigov.* În perioada 9-13 iunie 1997 a avut loc la Konotop, Baturin și Černigov (Ucraina) cea de-a IV-a ședință anuală a Comisiilor mixte avînd ca temă «Problemele urbanizării și contactele etno-culturale în Europa de Sud-Est de-a lungul istoriei». Din partea română au răspuns la invitațiile primite doar cinci specialiști din Iași, care au prezentat următoarele comunicări: M. Petrescu-Dîmbovița, *Certains problèmes concernant le complexe Noua-Sabatinoŭka-Coslogeni*; V. Cojocaru, *Teritoriile și populațiile nord-pontice în viziunea autorilor antici*; D.Gh. Teodor, *Elemente răsăritene nomade din secolele VI-VIII p.Chr. în regiunile de la est de Carpați*; V. Spinei, *La genèse des villes médiévales en Moldavie*; V. Adăscăliței, *Un instrument muzical burdonant arhaic: Buhaiul la români și la alte popoare.* Din partea ucraineană au prezentat comunicări referitoare la tematica în discuție A.G. Kolesnikov (astăzi A.G. Korvin-Piotrovskij), S.D. Kryžickij, O.P. Motsja, V.Ju. Murzin, D.N. Kozak, M.P. Selivačev de la Kiev; V.P. Kovalenko, L.E. Čekurda, G.A. Eršov de la Černigov; S.V. Pivovarov, B.M. Bodnarjuk, I. P. Voznij de la Cernăuți.

Membrii celor două delegații au vizitat mai multe obiective de interes istoric, arheologic, etnografic, între care Muzeul de istorie și arheologie și Rezervația Națională de Istorie «Get'mans'ka stolicja» din Baturin, săpăturile arheologice efectuate în ultimii ani în foșta capitală a hatmanului Mazepa și orașul Černigov – vechi centru de cnezat cu numeroase vestigii de perioadă medievală.

La întâlnirea cu administrația locală a orașelului Baturin a fost subliniată importanța deosebită a colaborării ucraineano-română și româno-ucraineană nu numai pentru știință, ci și pentru domeniile cultural, politic și economic, datorită schimbării de mentalitate a ucrainenilor față de România și români, survenită în bună măsură în urma activității Comisiilor mixte de istorie, arheologie, etnografie și folclor.

Cu prilejul discuțiilor între cele două delegații s-a convenit, conform statutului Comisiilor, ca următoarea ședință anuală, a V-a, să aibă loc în România, urmând ca din partea ucraineană să participe zece specialiști. Printre cele mai importante propuneri discutate amintesc: 1) Pregătirea unei culegeri tematice legată de problemele urbanizării pe teritoriul Ucrainei și României (circa 10 coli de tipar), partea ucraineană asigurând publicarea; 2) Propunerea pentru viitoarea ședință anuală a Comisiilor mixte a unei teme principale: «Așezările rurale din România și Ucraina de-a lungul istoriei (geneză, structură social-economică, relații cu orașul etc.)» și a unei teme secundare: «Moștenirea Bizanțului și mentalitatea postbizantină»; 3) Necesitatea asigurării unei baze tehnice minime a Comisiei mixte româno-ucraineană, după exemplul Comisiei mixte ucraineano-română, care a fost înzestrată de către ANȘ a Ucrainei pentru activitatea de colaborare cu partea română cu telefon, fax, xerox și computer cu imprimantă. Cu această ocazie s-a subliniat că președintele (M. Petrescu-Dîmbovița) și vicepreședintele (D.Gh. Teodor) Comisiei române ar trebui să se implice mai mult, prin intervenții la Academia Română, în rezolvarea acestei probleme.

D. 2. *Discuții și demersuri privind instalarea unui bust al hatmanului Mazepa la Galați.* Cu prilejul participării delegației române la cea de a IV-a Ședință anuală a Comisiilor mixte, colegii ucraineni și-au exprimat dorința să se ridice la Galați (România), de către sculptorul G.A. Eršov de la Černigov, o statuie hatmanului Mazepa, care ar fi fost îngropat la biserica Precista din această localitate, oasele fiindu-i apoi, după deshumare, aruncate de către inamicii acestuia într-un loc neprecizat. Într-un referat din 27 iunie 1997 adresat de către conducerea Comisiei mixte româno-ucrainene președintelui Secției de științe istorice și arheologie a Academiei Române era solicitată o intervenție la Ministerul Culturii sau eventual la Președinție, precum și la Primăria Municipiului Galați, pentru a cunoaște opinia celor în drept în legătură cu această problemă și posibilitățile de realizare.

În contextul aceleiași adrese era subliniat faptul, că avându-se în vedere bunele relații de colaborare între cele două Comisii mixte ale Academiei Române și ANȘ a Ucrainei, precum și între popoarele român și ucrainean, în urma încheierii Tratatului de prietenie dintre România și Ucraina, prezența unei astfel de statui la Galați a hatmanului Mazepa, luptător pentru independența Ucrainei, ar fi contribuit la o mai bună strângere a relațiilor de prietenie dintre popoarele român și ucrainean. Amplasarea acestui bust la Galați era justificată și de denumirea Mazepa a unei străzi (până după 1960) și a unui cartier din această localitate.

Printr-o scrisoare din 15 iulie 1997 adresată lui M. Petrescu-Dîmbovița de către V. Erșova, directoarea întreprinderii private «Fart» din Černigov (Ucraina), partea română era rugată să confirme în scris disponibilitatea de a primi bustul în bronz al hatmanului

Mazepa – «un cadou făcut poporului român de către poporul ucrainean» – pentru a fi instalat pe locul mormântului acestuia. Sculptorul ucrainean G.A. Eršov era dispus să se deplaseze la Galați pentru a discuta la fața locului proiectul comun de amplasare a statuii. Intențiile părții ucrainene au fost transmise directorului Muzeului de Istorie și Arheologie din Galați, căruia i se mai comunica, că Secția de științe istorice și arheologie a Academiei Române a intervenit la Primăria din Galați prin adresa nr. 200 din 02. 07. 1997, solicitându-i opinia..

Demersurile inițiate de către Comisia mixtă româno-ucraineană au fost comunicate colegilor de la Černigov printr-o scrisoare din 14 august 1997. Prin răspunsul din 10 octombrie 1997 partea ucraineană repeta colegilor români rugămintea de a fi analizată posibilitatea instalării monumentului și sublinia încă odată faptul că bustul în bronz și postamentul pentru acesta, confecționate în Ucraina, vor fi transmise în dar poporului român cu ocazia proximei aniversări a morții hatmanului Ivan Mazepa.

În pofida eforturilor depuse de către Comisia mixtă româno-ucraineană și a interesului susținut manifestat de către colegii de la Černigov, problema instalării bustului hatmanului Mazepa la Galați n-a putut depăși până la sfârșitul anului 1997 faza discuțiilor. În partea a treia a prezentului raport vom putea vedea și rezultatul la care au dus respectivele discuții.

D. 3. *Colocviul internațional de la Mangalia și Brăila.* În a doua jumătate a lunii mai 1997 a avut loc la Mangalia și Brăila (România), în organizarea Institutului Român de Tracologie, a Muzeului de Arheologie din Mangalia și a Muzeului Brăilei, un colocviu internațional cu tema «Romanian-Ukrainian-Moldavian Archaeological Researches at the Low Danube», la care au participat peste 40 de specialiști din România, Ucraina, Germania și Republica Moldova. Au fost prezentate comunicări privind rezultatele ultimilor cercetări în domeniile istoriei și arheologiei greco-romane, romano-bizantine și medievale, o atenție deosebită fiind acordată săpăturilor arheologice ucraineano-române efectuate la Tyras (Ucraina) în 1996. Cu această ocazie a fost discutat programul de cercetare științifică a Tyras-ului și Cetății Albe pe 1997. De asemenea, s-a stabilit oportunitatea unor cercetări arheologice româno-ucraineano-moldovenești la Satu Nou (Ucraina), cu finanțarea lucrărilor de către Institutul Român de Tracologie.

D. 4. *Vizitarea șantierelor arheologice și săpături comune.* Între 15–20 iulie 1997 V. Cojocaru a vizitat șantierul arheologic de la Olbia, iar între 22–31 iulie i-a însoțit pe A.A. Rosochackij de la Odessa și V.M. Otreško de la Kiev în deplasarea pe care aceștia au efectuat-o la Histria. Cercetătorul ieșean a însoțit, de asemenea, și delegația română compusă din Al. Suceveanu, director adjunct al Institutului de Arheologie «Vasile Pârvan» din București și șef al șantierului arheologic de la Histria, G. Simion, director al Institutului de Cercetări Eco-Muzeale din Tulcea și V. Baumann, director adjunct al

acțeleiași instituții, care a efectuat o vizită la Olbia, Berezani și Tyras în perioada 12–18 august 1997. Între 17–18 august Tyras-ul și Cetatea Albă au fost vizitate de către P. Roman împreună cu o delegație din partea Ministerului Culturii din România. Specialiștii români amintiți mai sus au purtat discuții privind colaborarea româno-ucraineană în domeniul istoriei și arheologiei greco-romane cu colegii ucraineni ca S.D. Kryžickij, N.A. Lejpunskaja, V.V. Krapivina, T.L. Samojlova ș.a.

La săpăturile arheologice comune de la Tyras și Cetatea Albă, desfășurate în perioada 6 august – 15 septembrie 1997, au participat din partea română V. Cojocar din Iași, I.C. Opriș din București, V. Bârcă din Cluj și I. Căndea din Brăila. La cercetările ucraineano-româno-moldovenesti de la Satu Nou a participat din partea română V. Sârbu de la Brăila.

D. 5. *Implicarea Muzeului Brăilei în activitatea de colaborare româno-ucraineană.* În urma convorbirilor purtate încă în 1996 s-a stabilit oportunitatea începerii cercetării arheologice a Cetății Albe, cu participarea unui medievist român. La recomandarea mai multor specialiști din țară, P. Roman, directorul Institutului Român de Tracologie, l-a invitat pentru colaborare pe I. Căndea, directorul Muzeului Brăilei, cunoscut specialist în domeniul istoriei și arheologiei medievale. Acesta și-a dat consimțământul, propunând și încheierea unui acord de colaborare între Institutul de Arheologie al ANȘ a Ucrainei și Muzeul Brăilei (România), conform căruia consolidarea eforturilor științifice depuse de specialiștii din Ucraina și România pentru studierea problemelor de istorie antică și medievală comune celor două popoare era considerată nu numai ca un progres în studierea trecutului istoric, ci și drept un stimul în dezvoltarea bunelor relații de vecinătate între popoarele Ucrainei și României. Întreaga colaborare cuprinsă în punctele acordului urma să se desfășoare din partea română sub egida Institutului Român de Tracologie din București.

E. *Unele concluzii privind activitatea Comisiilor mixte desfășurată între 1995 și 1997.*

1. Activitatea de colaborare deosebit de fructuoasă dintre specialiștii români și ucraineni desfășurată în perioada 1995–1997 a confirmat pe deplin justetea înființării Comisiilor mixte româno-ucraineană și ucraineano-română de istorie, arheologie, etnografie și folclor.

2. Colaborarea dintre colegii români și ucraineni a devenit permanentă, iar programul de activitate pe fiecare an a fost discutat cu ocazia ședințelor anuale ale Comisiilor mixte și a fost coordonat de către conducerea Comisiilor mixte. Din partea română au participat la colaborare instituții de profil importante ca: Institutul de Arheologie din Iași, Institutul de Arheologie «Vasile Pârvan» din București, Institutul Român de Tracologie din București, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale din Tulcea, Muzeul de Arheologie «Callatis» din Mangalia, Muzeul Brăilei. Din partea ucraineană colaborarea s-a desfășurat prin Institutul de Arheologie din Kiev al ANȘ a Ucrainei, cu participarea Filialei-Odesa a Institutului respectiv, a Muzeului de Arheologie din Odesa, a Universității de Stat «Jurij Fed'kovič» și a Centrului de

Cercetări Bucovinene din Cernăuți, a Rezervației Naționale de Istorie «Get'mans'ka stolicja» din Baturin și a Direcției Monumentelor Istorice de pe lângă administrația de stat a regiunii Odessa.

3. Temele propuse pentru ședințele anuale ale Comisiilor mixte au permis discutarea cu folos a unor probleme de interes major pentru istoriografia română și ucraineană în domeniile amintite, devenind tot mai evidentă necesitatea publicării comunicărilor prezentate într-un Buletin al Comisiilor mixte.

4. Cele mai importante rezultate ale colaborării pe linia Comisiilor mixte au fost obținute în domeniul arheologiei. În acest sens merită menționate în primul rând importante cercetări arheologice ucraineano-române de la Tyras-Cetatea Albă, care au putut deveni realitate datorită sprijinului financiar oferit de către Institutul Român de Tracologie din București (director Petre Roman) și de Direcția Monumentelor Istorice de pe lângă administrația de stat a regiunii Odessa (director V.F. Palienko). Pentru a putea obține rezultate pe măsură și în celelalte domenii, a fost propusă înființarea a două subcomisii în cadrul Comisiilor mixte: una de istorie și arheologie și alta de etnografie și folclor. Pentru materializarea acestei idei se impunea atragerea la colaborare a unui număr mai mare de specialiști în domeniul etnografiei și folcloristicii, ceea ce nu s-a putut realiza în primul rând din cauza mijloacelor financiare insuficiente oferite de cele două Academii.

5. Din cauza situației economice precare din cele două țări și a sumelor mai degrabă simbolice, pe care Academia Română și ANȘ a Ucrainei le-au putut pune la dispoziția Comisiilor mixte, ideea unei colaborări interacademice centralizate nu s-a dovedit a fi îndeajuns de eficace și soluția salvatoare pentru continuarea și extinderea colaborării a putut fi găsită prin atragerea la activitatea de colaborare a Comisiilor mixte a unor instituții neacademice, care erau interesate de colaborare și dispuneau de mijloacele financiare necesare.

6. Activitatea de colaborare desfășurată în perioada 1995–1997 pe linia Comisiilor mixte s-a dovedit a fi benefică nu numai pentru cercetarea științifică, ci și pentru domeniile cultural, politic și economic, ducând la o mai bună cunoaștere a celor două țări și a celor două popoare.

BERICHT ÜBER DIE AKTIVITÄT
DER RUMÄNISCH-UKRAINISCHEN UND
UKRAINISCHE-UKRAINISCHEN GEMEINSAMEN
KOMMISSIONEN FÜR GESCHICHTE, ARCHÄOLOGIE,
ETHNOGRAPHIE UND FOLKLORE. II. TEIL: DIE
ERSTEN SCHRITTE DER ZUSAMMENARBEIT
UND DIE AKTIVITÄT DER KOMMISSIONEN
IN JAHREN 1995–1997

ZUSAMMENFASSUNG

Im II. Teil dieses Berichtes hatte ich mir vorgenommen, die ersten Schritte der Zusammenarbeit und die Aktivität der Kommissionen in Jahren 1995–1997 vorzustellen. Darunter verstand ich: 1) Die ersten Schritte der

Zusammenarbeit; 2) Die Aktivität der Kommissionen im Jahre 1995 (die Vorbereitungsarbeit bei der Jahressitzung der Kommissionen in Czernowitz, die Jahressitzung der gemeinsamen Kommissionen in Czernowitz, Teilnahme an den Ausgrabungen, Tagungen, Dienstreisen, die dritte Jahressitzung der gemeinsamen Kommissionen); 3) Die Aktivität der gemeinsamen Kommissionen im Jahre 1996 (die Jahressitzung in Gălănești-Suceava, der archäologische Erfahrungsaustausch, die vorangehenden Schritte und der Beginn der ukrainisch-rumänischen Bodenforschungen in Tyras, die Dokumentationsreise); 4) Die Aktivität der Kommissionen im Jahre 1997 (das Treffen in Konotop, Baturin und Černigov, die Gespräche und das Vorgehen bezüglich der Errichtung einer Statue dem Hetman Mazepa in Galați, das internationale Kolloquium in Mangalia und Brăila, die Besichtigung der Ausgrabungen und gemeinsame Bodenforschungen, die Teilnahme des Museums der Stadt Brăila an der rumänisch-ukrainischen Zusammenarbeit).

Unter einigen Schlußfolgerungen über die Aktivität der gemeinsamen Kommissionen in den Jahren 1995-1997 bemerke ich: 1) Die in der Zeitspanne 1995-1997 rege durchgeführte Aktivität zwischen den rumänischen und ukrainischen Wissenschaftler zeugt die Richtigkeit der Gründung der gemeinsamen rumänisch-ukrainischen und ukrainisch-rumänischen Kommissionen für Geschichte, Archäologie, Ethnographie und Folklore; 2) Die Zusammenarbeit zwischen den rumänischen und ukrainischen Kollegen gestaltete sich zu einer ununterbrochenen Tätigkeit, deren Programm in den jährlichen Sitzungen der gemeinsamen Kommissionen bestimmt und von der Führung dieser koordiniert wird. Seitens der rumänischen Delegation kamen an der Zusammenarbeit wichtige Institutionen wie das Archäologische Institut aus Iași, dasselbe aus Bukarest, das Rumänische Institut für Thrakologie aus Bukarest, das Institut für Öko-Museale Forschungen aus Tulcea, das Archäologische Museum «Callatis» aus Mangalia und das Museum aus Brăila. Die ukrainische Delegation war in dieser Zusammenarbeit durch das Archäologische Institut aus Kiew der Nationalen Akademie der Wissenschaften der Ukraine, der Staatsuniversität «Jurj Fed'kovič» aus Czernowitz, der Zweigstelle Odessa des Archäologischen Instituts und des Forschungszentrums

der Bukowina aus Czernowitz, der Nationalen Geschichtsreservation «Get'mans'ka stolica» Baturin, der Direktion der Geschichtsdenkmäler neben der Behörde der Region Odessa; 3) Die für die jährlichen Sitzungen der gemeinsamen Kommissionen vorgeschlagenen Themen, führten zu regen Diskussionen, die sehr wichtig für die rumänische und ukrainische Geschichtsforschung in den erwähnten Gebieten waren. Es ist immer klarer geworden, daß die gehaltenen Beiträge in einem Heft der gemeinsamen Kommissionen veröffentlicht werden müssen; 4) Die wichtigsten Ergebnisse der Zusammenarbeit der gemeinsamen Kommissionen wurden im Felde der Archäologie erhalten. Hier sind hauptsächlich die wichtigen ukrainisch-rumänischen Ausgrabungen in Tyras-Cetatea Albă zu nennen. Die archäologischen Forschungen kamen durch die finanzielle Hilfe des Rumänischen Instituts für Thrakologie aus Bukarest (Direktor Petre Roman) und jener der Direktion der Geschichtsdenkmäler neben der Behörde der Region Odessa (Direktor V. F. Palienko) zustande. Um genante gute Ergebnisse auch auf anderen Gebieten zu erzielen, wurde die Gründung zweier Nebenkommisionen (eine für Geschichte und Archäologie und die andere für Ethnographie und Folklore) im Rahmen der gemeinsamen Kommissionen bestimmt. Wegen den spärlichen finanziellen Mitteln konnten aber nur wenige Mitarbeiter in die Tätigkeit im Bereich der Ethnographie und Folklore hingezogen werden; 5) Die schwierige wirtschaftliche Lage der beiden Länder und der mehr symbolischen Geldsummen, die von der Rumänischen Akademie und der Nationalen Akademie der Wissenschaften der Ukraine vorgeschlossen wurden, führten leider nicht zu einer regen zentralen interakademischen Zusammenarbeit. Ein Aufschwung der Tätigkeit, eine Weiterarbeit und eine Erweiterung kam durch die Zusammenarbeit der gemeinsamen Kommissionen mit einigen nicht akademischen Institutionen, die die finanziellen Mittel geliefert haben, zustande; 6) Die in den Jahren 1995-1997 durchgeführte Zusammenarbeit der gemeinsamen Kommissionen war nicht nur für die wissenschaftliche Forschung wichtig, sondern auch im Felde der Kultur, Politik und Wirtschaft, und führte dadurch zu einer besseren Kenntnis der beiden Länder und deren zwei Völker.

VICTOR COJOCARU